

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
Факультет музикознавства, композиції, вокалу та диригування
Кафедра музичної фольклористики

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
«Ранній період музично-етнографічної діяльності
Філарета Колесси»

Виконала

Студентка 4 курсу
денної форми навчання
спеціальності 025 –
Музичне мистецтво
профілізації етномузикознавство
Ганушевська Лілія Віталіївна

Наукова керівниця:

докторка мистецтвознавства,
професорка
Довгалюк Ірина Сергіївна

Рецензентка: кандидатка

мистецтвознавства, доцентка
Добрянська Ліна Олександрівна

Львів 2025

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Формування світогляду Філарета Колесси в ранній період життєдіяльності в контексті науково-мистецького життя Галичини кінця ХІХ століття.....	7
1.1. Науково-мистецьке життя Галичини кінця ХІХ століття.....	7
1.2 Становлення фольклористичних зацікавлень Ф. Колесси.....	11
1.2.1 Родина.....	11
1.2.2 Інституції.....	13
1.2.3 Особистості.....	16
Розділ 2. Діяльність Філарета Колесси як учасника «Комітету 1894/1895».....	20
Розділ 3. Музично-етнографічні експедиції	31
3.1 Музично-етнографічна праця в с. Ходовичі	31
3.2 Підгірські експедиції	33
3.2.1 Село Ваньовичі.....	33
3.2.2 Село Ваньковичі.	38
3.2.3 Села Ляцько (нині Солянуватка) та Папортно.....	39
Висновки.....	43
Список використаних джерел та літератури	45
Архівні джерела.....	45
Література.....	46
Додатки.....	51

ВСТУП

Однією з найяскравіших постатей в історії української етномузикології є Філарет Колесса (1871–1947) – етномузиколог, фольклорист, етнограф, музикознавець, педагог, громадський діяч, композитор, фонограмархівіст, представник відомого роду Колессів, для якого служіння народу є родовою традицією, що передається з покоління в покоління.

Однак при загальному преклонінні перед непересічною постаттю Ф. Колесси, його спадщина вивчена далеко не рівномірно. Все ще поза увагою вчених залишається ранній період його фольклористичної діяльності. Так, наявна література – зокрема монографії Ярослава Шуста [Шуст 1955] та Софії Грици [Грица 1962] – значною мірою стосуються зрілого періоду наукової спадщини вченого, тоді як його перші спроби на стежі музичної етнографії пройшли повз їхню увагу та подані хіба оглядово. Навіть у нещодавно опублікованому монографічному дослідженні Михайла Глушка «Філарет Колесса і Наукове товариство імені Шевченка у Львові» [Глушко 2023], де вчений проаналізував ширший спектр наукових контактів Ф. Колесси, музично-етнографічна проблематика раннього періоду також згадана лише побіжно. Це ж торкається і окремих розвідок про Ф. Колессу та його спадщину, що опубліковані у фахових статтях [Грица 1966, Квітка 2010] та енциклопедичних довідниках [Дмитренко 2018, Смолій 2012, Колесса К. 2011].

Отож у науковому обігу переважають дослідження, у яких вчені розглядають головню зрілий та пізній періоди діяльності Ф. Колесси, тоді як етап становлення вченого як етномузиколога, а особливо початки його експедиційної праці й досі не отримали належної уваги. І хоч в останні роки ситуація дещо змінилася, почали з'являтися публікації, у яких дослідники намагаються вивчити раніше невідомі сторінки раннього періоду дослідницької біографії вченого, йдеться, зокрема про розвідки Ірини

Довгалюк [Довгалюк 2021, 2024] та Галини Найдух [Найдух, 2019, 2022], наразі все ще немає спеціального дослідження, у якому б комплексно було розглянуто початки музично-етнографічної праці Ф. Колесси. Тому заповнити цю прогалину та простежити як формувалися народознавчі інтереси Ф. Колесси, де і як проходили його фольклористичні експедиції видається вкрай необхідним. Це і зумовило **актуальність** обраної теми.

Об'єктом дослідження є музично-фольклористична діяльність Філарета Колесси раннього періоду його життєтворчості.

Предметом – особливості музично-етнографічного доробку раннього періоду фольклористичної біографії Ф. Колесси.

Метою дослідження є вивчення музично-етнографічної діяльності Ф. Колесси раннього періоду його життєтворчості, формування фольклористичних зацікавлень діяча та його перших здобутків, розглянутих у контексті мистецько-культурного та наукового життя Галичини останніх десятиліть XIX – початку XX століття.

Завдання:

- дослідити та описати рукописні матеріали з Приватного архіву академіка Ф. Колесси;
- вивчити призбирані Ф. Колессою народні мелодії у рамках його праці в «Комітеті 1894/1895»;
- проаналізувати записи народних мелодій Ф. Колесси 1901–1907 років;
- провести експедицію слідами Ф. Колесси у с. Ваньовичі на Львівщині;
- описати маловідомі сторінки музично-етнографічної біографії Ф. Колесси раннього періоду його життєтворчості;
- розкрити значення музично-етнографічного доробку Ф. Колесси в історії дослідження музичного фольклору Галичини того часу.

Методологія дослідження: у роботі використано універсальні та спеціальні методи дослідження. Пріоритетними стали ретроспективний метод, який передбачає реконструкцію явищ, фактів на основі здобутих і досліджених архівних джерел, а також системно-структурний, який допоміг здійснити

теоретичний аналіз та узагальнити отриману інформацію. Також у дослідженні були використані історико-порівняльний, історико-типологічний, джерелознавчий, біографічний, статистичний, текстологічний, аналітичний методи дослідження.

Хронологічні межі дослідження: 1871–1907 роки, період становлення народномузичних зацікавлень Ф. Колесси.

Базовим матеріалом для написання дослідження послужили рукописні матеріали з Приватного архіву академіка Філарета Колесси у Львові.

Наукова новизна полягає у тому, що у дослідженні вперше комплексно описано та проаналізовано початки музично-етнографічної праці, яка включає експедиційні записи та транскрипції народних мелодій, Ф. Колесси. Окрім того, до наукового обігу введено інформацію про невідомі записи народних мелодій Ф. Колесси з сіл Ваньовичі, Ваньковичі, Папортно, Ляцько на Львівщині, а також транскрибовані народні мелодії від Осипа Роздольського, Михайла Павлика, Богдана Лепкого та інших в рамках його праці у «Комітеті 1894/1895». Рукописи транскрипцій містяться у Приватному архіві академіка Філарета Колесси у Львові.

Апробація результатів роботи: Результати проведеного дослідження були представлені на Шостій та Сьомій Конференціях молодих дослідників народної музики у Львові, III Міжнародній науковій конференції студентів та молодих дослідників у Ужгороді.

Також **результати дослідження опубліковано** у матеріалах вищезгаданих конференцій [Ганушевська 2023, 2024а, 2024б].

Структура роботи: у вступі обґрунтовано актуальність теми, окреслено мету, завдання, методи та новизну дослідження, присвяченого ранньому етапу музично-етнографічної діяльності Філарета Колесси. Перший розділ «Формування світогляду Філарета Колесси в ранній період життєдіяльності в контексті науково-мистецького життя Галичини кінця XIX століття», який складається з двох підрозділів, висвітлює формування його світогляду в контексті культурного життя Галичини кінця XIX століття, вплив родини,

освітніх і мистецьких інституцій, а також визначних сучасників. У другому розділі «Діяльність Філарета Колесси як учасника “Комітету 1894/1895”» проаналізовано участь Колесси в роботі Комітету, описано зібрані ним фольклорні матеріали та їх подальше використання. Третій розділ «Музично-етнографічні експедиції», який містить два підрозділи, присвячений першим експедиціям Ф. Колесси до галицьких сіл. У Висновках підсумовано значення цієї праці для української етномузикології. У Додатках подано фотокопії транскрипції, виконані Ф. Колесою, які містяться в Приватному архіві дослідника, фотокопії композицій та інші ілюстративні матеріали.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ФІЛАРЕТА КОЛЕССИ В РАННІЙ ПЕРІОД ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ НАУКОВО- МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

1. 1 Науково-мистецьке життя Галичини кінця ХІХ століття

Політичні зміни в Галичині після 1848 року, зокрема знесення панщини та проголошення конституції в Австрійській імперії, сприяли розвитку національного руху серед галицьких українців. Поступово цей рух наростав та знайшов своє відображення у значному піднесенні освіти та культурно-просвітницького поступу в останні десятиліття ХІХ століття. Тож Галичина, яка входила до складу Австро-Угорської монархії, незважаючи на відсутність державности, переживала справжнє інтелектуальне відродження. Цьому вельми сприяла діяльність видатних українських інтелектуалів. Особливо значним був вплив Івана Франка, Михайла Павлика та інших представників науково-мистецької еліти Галичини, які чимало зробили для розвитку науки та мистецтва краю, опертих на власну традиційну культуру.

Починаючи з кінця 60-х років ХІХ століття, під впливом авторитетних українських письменників, музикантів, народознавців, серед галицької молоді розпочалося всеохопне зацікавлення народними традиціями, звичаями, піснями. Поступово цей стихійний інтерес перетворився на системне наукове дослідження усної словесности. Особливо такі тенденції актуалізувалися в 70-х роках, коли Михайло Драгоманов, за словами Івана Франка, «вніс у студіювання етнографічного матеріалу строгий історичний метод, гостро виступив проти дилетантства і міфологічних апріорних фантазувань» [Франко 1955, с. 240]. Цей період, і насамперед завдяки здобуткам філологів-фольклористів та етнографів, став добрим фундаментом для зародження та

подальшого розвитку як наукової дисципліни дослідження про народну музику [Колесса Ф. 2005, с. 106].

Важливим кроком, який сприяв розвою етнографічних студій у Галичині стало заснування у 1882–1883 роках при «Академічному братстві» у Львові «Етнографічно-статистичного кружка» (реформованого у «Кружок для устроювання вандрівок по ріднім краю»), який проводив активну діяльність з вивчення українського фольклору. Початково спільнота налічувала лише 15 ініціативних учасників. Однак активна діяльність І. Франка, який чимало зробив для популяризації традиційної культури, сприяла зацікавленню галицької молоді збирацькою роботою. Членом «Етнографічно-статистичного кружка» міг бути кожен, хто зобов'язувався записувати фольклорні матеріали (пісні, казки, приповідки та ін.) [Лешищак 1996, с. 17]. Одним з перших завдань «Кружка», як зазначав І. Франко у листі до М. Драгоманова, стало «зладженє і виданє по можности повної бібліографії (с критичними примітками) всіх книжок, статей і заміток, відносячихся до нашої етнографії і до статистики українського краю і народа» [Возняк 1928, с. 48]. На засіданнях «Кружка» молоді дослідники, серед яких у 1890-х був і Ф. Колесса, обговорювали методологію та новітні підходи до збору та вивчення зразків народної культури, ділилися записаними матеріалами. І. Франко планував публікувати згромаджені членами «Кружка» фольклорні матеріали, «робив заходи для видання періодичного органу, в якому вони могли б друкуватися <...> На жаль, брак фінансів не дозволив це здійснити» [Лешищак 1996, с. 17].

У цей період у Львові були засновані і дослідницькі народознавчі осередки. Такою знаковою подією наприкінці ХІХ століття стало заснування 1892 року на базі Літературного товариства імені Шевченка, утвореного 1893 року задля підняття загального освітнього-мистецького рівня галичан, Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ). З перших років праці товариства, одним із пріоритетних його напрямків стало вивчення традиційної української культури.

Особливу роль у зборі, систематизації та публікації фольклорних й етнографічних матеріалів відіграла створена 1898 року Етнографічна комісія. Її головним завданням стала науково-дослідна та видавнича діяльність. Саме в цьому контексті важливого значення набули серії видань «Матеріали до українсько-руської етнології», який розпочали видавати 1893 року, та «Етнографічний збірник» (з 1895 року). Серед активних членів Товариства, які стояли біля витоків формування народознавчого осередку в НТШ були і брати Олександр та Філарет Колесси.

Наприкінці XIX століття у Львові діяв ще один народознавчий дослідницький осередок – польське Народознавче товариство (Towarzystwo Ludoznawcze). У його діяльності з перших років праці брали активну участь й українські вчені, серед яких – Іван Франко, який був членом правління, керівником соціологічної секції. «Уже впродовж першого 1895 р. членами Товариства стає низка відомих українських учених, які працювали в сфері народознавства. Між ними бачимо імена Михайла Грушевського, Олександра Колесси, Ісидора Шараневича, Михайла Павлика, Володимира Шухевича, Олександра Барвінського» [Кирчів 2009, с. 318]. Членами товариства були і майбутні визначні українські дослідники народної культури, а тоді студенти Львівського університету Володимир Гнатюк, Філарет Колесса, Осип Роздольський та інші.

Завдяки такому активному розвитку народознавчих товариств та запровадження у їхню працю новітніх методів дослідження, наприкінці XIX століття з'явилося нове покоління дослідників народної культури, як назав їх І. Франко – «збирачі нового типу», до яких він зачислив О. Роздольського, І. Колессу, В. Гнатюка та В. Шухевича [Франко 1955, с. 240]. Іван Франко писав: «У всіх тих збирачів видно порядний метод; записи виходять стенографічно вірні; матеріал записується від найліпших оповідачів, про яких подаються докладні відомості <...> збирачі приступають до діла не насліпо, де-будь, але познайомлені добре з попередньою літературою, вишукують території найцікавіші для досліду, вповні розуміючи його наукову донеслість»

[Франко 1955, с. 241]. Новітні підходи до дослідницької музично-етнографічної праці, практиковані ініціативними дослідниками народної культури, невдовзі стали ширитися серед зацікавленої народознавчими студіями молоді.

Одночасно з розвитком наукових та освітніх товариств відбувався і розвій українського музичного мистецтва, оснований на власному фольклорі. Зародженню інтересу до своєї музичної культури, розуміння необхідності створення власного репертуару опертого на український мелос, сприяла поява аматорських хорових колективів, зокрема при таких товариствах як «Торбан», «Академічн братство», «Зоря». Важливою складовою їхньої діяльності стали щорічні Шевченкові концерти, ювілейні вечори, присвячені видатним українським композиторам, зокрема І. Лаврінському, М. Вербицькому, Й. Витвицькому. На цих концертах поміж авторських композицій звучало багато обробок народних пісень.

Серед низки товариств, авторитетним осередком мистецького життя Галичини другої половини ХІХ століття стала «Руська Бесіда» – українське клубне товариство, засноване 1861 року у Львові. В рамках діяльності Товариства проводилися літературно-музичні та танцювальні вечірки, розмаїті концерти, бали та забави, лекції й урочисті академії, тут визрівало та формувалося розуміння потреби розвитку національної літератури та музики, необхідності формування національної освіти [Смолій 2012, с. 388].

Активна та результативна діяльність аматорських хорових колективів у Галичині врешті призвела до необхідності створення в краї професійної музичної організації. Відтак, у 1890 році на одному із засідань «Руської Бесіди» у Львові виникла ідея заснування українського співацького гуртка під назвою «Боян». Ініціативний комітет, серед яких були А. Вахнянин, О. Колесса, С. Федак та інші, звернулися до Намісництва з відповідним листом, до якого долучили Статут майбутнього товариства [Мазепа 2017, с. 236]. Вже 2 лютого 1891 року відбулися і перші загальні збори «Львівського Бояна» – співацького товариства, одного з провідних осередків української

музичної культури, на яких було обрано керівництво: В. Шухевич став головою, С. Федак – заступником голови, А. Вахнянин та Е. Барвінська – диригентами, а Д. Січинський та Р. Ганінчак – членами правління [Ханик 1999, с. 4]. Діяльність товариства передбачала організацію численних концертів, конкурсів на кращі хорові композиції, що мало сприяти появі нових творів для поповнення репертуару галицьких хорів, насамперед обробок народних пісень, та популяризації української народної музичної спадщини.

Отож, в такому насиченому інтелектуальному середовищі, зорієнтованому на народну культуру, розпочинав свій шлях молодий Філарет Колесса, який згодом стане одним із фундаторів української етномузикології.

1.2 Становлення фольклористичних зацікавлень Ф. Колесси.

1.2.1 Родина. Формування світогляду Ф. Колесси відбувалося на тлі загального піднесення національної свідомості українців Галичини кінця XIX століття. Цей період, як було сказано вище, характеризувався активізацією культурно-просвітницького руху, посиленою увагою до народної творчості та традицій як джерела національної ідентичності. Власне в цих умовах відбувалося становлення наукових і мистецьких зацікавлень майбутнього вченого, які стали засадничими у його подальшій педагогічній, мистецькій та науковій праці.

Визначну роль у становленні життєвих пріоритетів Ф. Колесси, формуванні основ його світогляду та зацікавлень насамперед відіграла родина. Філарет зростав у сім'ї, де українська культура була невід'ємною частиною щоденного життя, а любов до народних традицій передавалася з покоління в покоління.

Батько – галицький священник Михайло Колесса – був освіченою людиною. Він цікавився мистецтвом, літературою, мав велику бібліотеку, головню українських авторів, та щиро ділився з усіма охочими здобутими знаннями. Він добре розумів проблеми своїх парафіян і був їм добрим порадиником.

Мати Філарета була з роду відомих у Галичині музикантів: племінницею о. Івана Лаврівського та тіткою Модеста Менцинського. Вона померла, коли Філаретові було всього шість років. Очевидно від мами п'ятеро осиротілих дітей – Іван, Павлина, Олександр, Філарет та Емілія – успадкували «творчі гени <...> Це вона, мати, приєднувала дітей до народної пісні, її неповторної краси» [Колесса К. 2005. с. 11].

Важливу роль у привитті любови до рідної пісні дітям відіграла матір о. Михайла, яка жила з родиною сина та допомагала йому у їхньому вихованні. Вона «любила довгими вечерами розповідати внукам народні казки, приказки, “практики” – а часами затягла своїм дрозжачим уже голосом пісню про св. Варвару, Олексія, або муки Христові. Ті оповідання і пісні глибоко западали в хлоп'ячі душі розбуджуючи в них любов до тих вицьвітів народної уяви» [Колесса 1902, с. XXVIII]. Найімовірніше, саме ці миті і стали доленосними у пізнанні Філаретом народної культури, його першим знайомством з народним мистецтвом.

Вагоме значення у формуванні життєвих зацікавлень Філарета, без сумніву, мали його старші брати. Згодом, Ф. Колесса у листі до М. Лисенка писав, що коли брати від'їздили на науку до міста, він, тоді ще учень сільської школи, з нетерпінням чекав їхнього повернення, щоби разом музикувати.

Іван, навчаючись у Дрогобичі, брав активну участь у літературному та музичному русі місцевої гімназії. Він приятелював з Остапом Нижанківським, тісно співпрацював з Іваном Франком. Відтак під впливом і за порадами своїх приятелів-наставників він розпочав серйозно займатися музичною етнографією та залучив до цієї праці братів. «Брат найстарший, від коли я його памятаю, все збирав пісні народні, як найвірніше записувані з мелодіями і до того приучував також і нас молодших братів, і ми стали єму помагати в збиранню пісень народних, переказів, байок, загадок, взагалі ми за його ініціативою дуже пильно занималися етнографією», – згадував згодом Філарет [Колесса б. д. б].

За ініціативи Івана, хлопці на канікулах розпочали видавати рукописний часопис «Дивоцвіт молодечий з вакацій», який «випускали» у 1884–1886 роках. «Дивосвіт» став своєрідним майданчиком для перших літературних і наукових проб братів. У ньому вони публікували власні оповідання, вірші, статті на актуальні теми, а також зібрані в Ходовичах та околицях етнографічні матеріали,

«Той ряд вакацій проведених під рідною стріхою серед літературної праці, ті вечері що плили в “редакційній” хаті серед співів народних пісень і гри на скрипці при акомпаніменті гітари – се найщасливіші, найясніші хвилі в короткім життю Івана», – писав Філарет [Колесса 1902, с. XXVIII]. Очевидно, такі моменти залишили глибокий слід і в душі самого Філарета. Спільні вечори, наповнені звуками народної музики, зміцнювали родинні зв'язки й поглиблювали інтерес до фольклору, який згодом став домінуючим у його науковій діяльності

Ф. Колесса дуже високо оцінював важливість найстаршого брата не лише у своєму житті, але й загалом у закладанні підвалин українського етномузикознавства. За його словами, саме Іван – «один із перших серед галицьких українців, звернув увагу на український музичний фольклор і залишив цінні записки з цієї ділянки. До того часу це робили тільки чужинці: К. Ліпінський, О. Кольберг» [Колесса 1947, с. 14].

1.2.2 Інституції. Роки навчання у Стрийській гімназії, куди Ф. Колесса вступив 1883 року, стали важливим етапом у його формуванні як музиканта й дослідника. Тут він не лише здобував академічні знання, а й занурювався у світ музики, літератури та народної культури. Він вчився грати на скрипці, студіював музично-теоретичну літературу, вивчав хорові партитури, знайомився з творчістю М.Лисенка.

Ф. Колесса охоче відвідував заняття з курсу елементарної теорії музики, які організував Остап Нижанківський – на той час популярний галицький композитор. Завдяки його ініціативі молодь не просто освоювала основи музики, а й формувала глибоке розуміння її національного значення, що стало

важливим етапом у професійному зростанні Колесси [Колесса 1947, с. 12]. Належить зазначити, що якщо І. Франко загалом заохочували молодих людей до вивчення традиційної культури, то саме О. Нижанківський, підтриманий М. Лисенком, робив головний акцент на вивченні народних мелодій.

Значний вплив на становлення Колесси як музиканта справив також чеський капельмейстер Стрийського духового оркестру Ф. Доліста, який давав Ф. Колесі уроки гри на скрипці. Саме завдяки Ф. Долісті у Стрию було здійснено постановку «Різдвяної ночі» Лисенка. Тож театральна атмосфера, спілкування з професійними музикантами стали важливими чинниками формування музичного світогляду молодого дослідника, розширюючи його уявлення про можливості інтерпретації народної музики у професійному мистецтві [Колесса 1947, с. 14–15].

Свою лепту у формуванні народознавчих зацікавлень Ф. Колесси внесла його участь у діяльності гімназійного хору: спочатку як хориста, а згодом – диригента. Необхідність поповнення репертуару хорового колективу спонукала Філарета до композиторської праці. Його перші спроби гармонізації народних мелодій під опікою О. Нижанківського дали добрий початок майбутній композиторській творчості мистця.

У Стрийській гімназії Філарет Колесса також долучився до самоосвітнього гуртка, що об'єднував учнів, захоплених народною культурою та науковими студіями. Попри юний вік, він став його членом уже в четвертому класі, маючи на той час об'ємний зошит із власноруч записаними етнографічними матеріалами [Колесса 1947, с. 11].

Загалом, здобутий під час навчання у гімназії досвід народознавчої праці сприяв формуванню його зацікавлення етнографією та композиторством, пов'язаним з українським фольклором, що в майбутньому заклало підґрунтя для його майбутньої наукової та творчої діяльності, опертої на народну музику.

Вирушаючи 1891 року до Відня з метою отримати теологічну освіту, Ф. Колесса не залишав надії поповнити і музичну. Вступивши того ж року до

столичної Духовної семінарії та на Теологічний факультет Віденського університету, він скористався нагодою та пройшов курс гармонії у видатного австрійського композитора та педагога Антона Брукнера. Ф. Колесса використовував щонайменші нагоди, щоби відвідати симфонічні концерти, оперні вистави. Він був активним учасником “Слов’янського співацького товариства”, диригував семінарським хором при церкві святої Варвари. Попри те, що його перебування у столиці тривало лише рік (він покинув теологічне навчання), цей період став для нього важливим етапом у розширенні музичних знань.

У 1892 році Ф. Колесса повернувся до Галичини та вступив на філософський факультет Львівського університету, де поринув у середовище однодумців, зацікавлених українською культурою. Тут він поглиблював свої знання з мовознавства, літератури та історії, брав активну участь у культурному житті студентської громади. Філарет, заохочений університетськими педагогами, продовжив вивчати український фольклор. Так, під керівництвом професора Омеляна Огоновського він «на семінарийних вправах» виступав з рефератами, у яких аналізував народні пісні, зокрема їхню ритміку. Це стало важливим етапом у формуванні його подальших зацікавлень. Студентські дослідження Ф. Колесси засвідчили розширення інтересів майбутнього вченого. Завдяки своїм викладачам, він мав можливість подивитися на народні мелодії не лише як композитор, але і дослідник, трактувати їх не лише як сировинний матеріал для композицій, але і як самодостатній матеріал для наукових досліджень. Саме в університетські роки були закладені наукові основи подальшої діяльності Колесси як фольклориста-вченого, у дослідженнях якого поєднався музикознавчий та філологічний аналіз народної творчості.

Навчаючись на філософському відділі Львівського університету, Ф. Колесса не полишив своїх музичних зацікавлень. Зокрема, він брав уроки у польського композитора та директора Галицького музичного товариства Мечислава Солтиса.

Важливим поступом його професійного росту як композитора стала участь Ф. Колесси у діяльності «Львівського Бояна», яке мало на меті «плекати українську національну музику, і дійсно розвинуло в цьому напрямку, дуже плідотворну діяльність та підготувало, можна сказати, нову добу в розвитку музичного життя на галицькому ґрунті» [Колесса 1947, с. 15], що цілковито відповідало інтересам молодого Колесси.

Будучи учасником «Бояна», Філарет мав можливість спілкуватися та працювати як з досвідченими, так і музикантами-початківцями, такими як А. Вахнянин, В. Матюк, Г. Топольницький, Д. Січинський, С. Людкевич. Саме в товаристві учасників «Бояна» Ф. Колесса отримав і перше визнання як композитор: на першому конкурсі, який «Львівський Боян» започаткував для обнови хорового репертуару, «другу нагороду признано моїм щедрівкам, що їх було видано 1893 р., як XVIII випуск продовжуваної «Бояном» «Музикальної бібліотеки» під заголовком “На щедрий вечір”» [Колесса 1947, с. 17].

Під впливом діяльності товариства Ф. Колесса почав ще активніше працювати з народним музичним матеріалом, створюючи обробки та збираючи фольклорні зразки. Композиції Ф. Колесси стали звучати з різних сцен Галичини, його твори виходили друком. Так з'явилися його перша збірка лемківських співанок та музично-етнографічні картини – «Вулиця» (1896), «Обжинки» (1898), «Гаївки» (1900) [Колесса 1947, с. 17].

1.2.3 Особистості. Непересічне значення у формування народознавчих зацікавлень Ф. Колесси мали його видатні сучасники. Особливо доленосний вплив на становлення Ф. Колесси мав Микола Лисенко, чия праця з фіксації та гармонізації народної музики стала для нього дороговказом. «Популяризація творів Лисенка йшла в парі із зростаючим культом народної пісні; <...> Головно під впливом Лисенка починається у нас також систематичне збирання матеріалів з обсягу українського музичного фольклору й наукове досліджування цієї багатой спадщини минулих віків» [Колесса 1947, с. 18]

Ф. Колесса захоплювався хоровими композиціями М. Лисенка ще в гімназії. Його знайомство з творчістю Маестро відбувалось поступово і

справляло на нього глибокий вплив. Як згадував сам Філарет: «Захоплений збірниками Лисенка, я почав і сам гармонізувати записані в Ходовичах народні пісні, користуючись якимось підручником до науки гармонії та випробовуючи свої гармонізації в гімназійному хорі, диригентом якого я став у 1888 р.» [Колесса 1947, с. 14]. Цей досвід став практичним втіленням його захоплення народною музикою, пропущеною через призму лисенківських гармонізацій.

У цей час набуло значної популярності створення фольклорних пісенних збірок, а хорові ансамблі із задоволенням виконували аранжування народних мелодій. Така атмосфера панувала в галицьких сім'ях, насамперед тих, що підтримували проукраїнські погляди та дотримувалися принципів патріотичного виховання в національному дусі [Довгалюк 2024, с. 159].

Тож натхненний успіхом, Ф. Колесса навесні 1896 року наважився звернутися листом до М. Лисенка, надіславши йому свої твори з проханням про оцінку. Його радість не мала меж, коли він отримав у відповідь «обширного, дуже прихильного листа – цілу розвідку, в якій найбільший український композитор і сподвижник нашої народної музики подає, крім дуже цінних для мене повчальних зауважень про мої молодечі твори, ще й характеристику українських народних мелодій та дуже серйозні зауваження про їх збирання й досліджування» [Колесса 1947, с. 18–19]. Цей лист став не лише джерелом натхнення, а й дав початок їхньому листуванню, яке Колесса беріг як безцінний скарб, усвідомлюючи його значущість не лише для себе, а й для всієї справи української музичної етнографії.

Не менш важливим у формванні зацікавлення Філарета Колесси народною культурою був вплив Івана Франка. Їхнє знайомство, яке за припущенням Якіма Горака, відбулося наприкінці 80-х років, коли Ф. Колесса був ще зовсім молодим хлопцем-гімназистом, стало початком тривалої наукової співпраці та дружніх стосунків. «Сильне враження на мене справило його привітне обличчя і зворушливі добрі очі. Франко прийняв мене дуже ласкаво, обурювався тим, що влада переслідує прогресивну молодь, потім заспокоїв мене і підбадьорив», – згадував згодом Філарет [Колесса 1956,

с. 460]. Під час навчання у Львівському університеті Колесса відвідував лекції та публічні виступи Франка, які мали значний вплив на формування його наукових поглядів.

Ф. Колесса високо оцінював внесок І. Франка у розвиток української фольклористики. На його думку, саме Франко зробив почин систематичного збирання й досліджування народнопісенних мелодій. Незважаючи на те, що Франко не мав музичної освіти, він, за словами Колесси, «з природи був дуже музикальний, глибоко відчував музичну красу й особливо високо цінив українські народні мелодії» [Колесса 1946, с. 7].

Перші етнографічні публікації Ф. Колесси знайшли підтримку в особі І. Франка, який безпосередньо долучився до редакційної підготовки робіт молодого дослідника. Особливо значущим був внесок Франка у публікацію етнографічних записів Колесси у п'ятому томі Етнографічного збірника Наукового товариства ім. Шевченка. Збірка «Людові вірування на Підгір'ю в селі Ходовичах Стрийського повіту» [Колесса 1898], видана 1898 року, не лише містила передмову, написану Франком, але й з'явилася завдяки його активній підтримці.

Контакти між Франком і Колесою значно поживались від 1899 року, коли Колесса став членом Етнографічної комісії НТШ. Саме на засіданнях цієї комісії він найчастіше контактував з І. Франком. Фольклористичні розмови відбувались також і в неформальній обстановці: «Приїхавши одного разу до Львова в 1906 році, я зустрівся з Франком у "Віденському кафе", де він часто бував. Він довго і тепло розмовляв зі мною про мою роботу етнографа» [Колесса 1956, с. 461].

І. Франко й надалі підтримував Колессу у його різних починаннях і проєктах, що стало важливим підґрунтям для подальшого самостійного розвитку молодого дослідника.

Отже, наприкінці XIX століття в Галичині склалися сприятливі умови для формування українських дослідників народної культури, до яких належав і сам Філарет Колесса. Активізація національного руху, діяльність

народознавчих товариств та наукових інституцій створили міцне підґрунтя для систематичного вивчення українського фольклору.

Формування світогляду Ф. Колесси як науковця відбувалося під впливом трьох основних чинників: родинного виховання, інституційного середовища та особистісних контактів з видатними постатями епохи – ця комбінація заклала міцні основи для майбутньої діяльності Філарета Колесси як одного з фундаторів української етномузикології.

РОЗДІЛ 2

ЗБИРАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ФІЛАРЕТА КОЛЕССИ ЯК УЧАСНИКА «КОМІТЕТУ 1894/1895»

Важливою сторінкою народознавчої праці Філарета Колесси стала його участь у роботі «Комітету 1894/1895». Це була перша громадська спільнота в Галичині, створена з метою систематичного збирання, опрацювання та видання українського музичного фольклору. «Комітет» розпочав свою діяльність 9 грудня 1894 року, що ознаменувалося публікацією «Відозви» в газеті «Діло» від 10 грудня 1894 року.

«Комітет» був створений, правдоподібно, за ініціативи, що походила від тогочасних активістів львівського товариства «Боян» [Луканюк 2007, с. 43]. У цьому товаристві активно розвивалися нові «народницькі» тенденції, які сформувалися переважно під впливом М. Лисенка та його галицьких послідовників: О. Нижанківського, Г. Топольницького, Ф. Колесси та інших [Людкевич 2000, с. 380].

Ініціатором та головним організатором «Комітету» став О. Нижанківський. На той час він мав досвід як музично-етнографічної праці, так і видання «Музикальної бібліотеки» та «Підручної бібліотеки “Львівського Бояна”», тож і взяв на себе основні організаційні обов'язки. До складу «Комітету» увійшли також й інші небайдужі до народної пісні члени Товариства: композитори Філарет Колесса та Денис Січинський (1865–1909); письменник, поет і громадський діяч Іван Франко (1856–1916); фольклорист і музичний етнограф Осип Роздольський (1872–1945); письменник, публіцист і громадський діяч Михайло Павлик (1853–1915); письменник та літературознавець Богдан Лепкий (1872–1941); поет і літературний критик Сильвестр Яричевський (1871–1918); адвокат, письменник і громадський діяч Єронім Калитовський (1866–1926).

Основною метою «Комітету», як зазначалося у «Відозві», було «публікувати систематично мелодії народні в періодичних випусках під заг[оловком] “Українсько-руські народні мелодії”» [Луканюк 2015, с. 9]. У зверненні наголошувалося, що попри велику кількість вже надрукованих пісених текстів, казок, повірок, приповідок і легенд, «оден лиш напрям творчости народу полишено майже облогом невідкритим ширшому сьвітови, а то – мелодії народних пісень» [Луканюк 2015, с. 9].

Отож, у «Комітеті» планували видати не просто один збірник, а цілу серію, де кожен випуск або том мав би становити окрему цілість і містити різні категорії пісень (історичні, гайдамацькі, вояцькі, побутові, любовні, лірницькі, обрядові, жартовливі та інші). У «Відозві» всім бажаючим долучитися до справи були надані детальні інструкції щодо запису народних пісень: тексти належало фіксувати зі співу, а не з надиктовування; ретельно виписувати всі діалектні локальні вимови; до кожного твору просили подавати відомості про виконавця та транскриптора мелодії.

Комітетчики регулярно збиралися на засідання, де обговорювали принципи планованого серійного видання, інші проблеми, пов'язані з підготовкою випусків «Українсько-руських народних мелодий». Як згодом писав О. Нижанківський у невеликій замітці, опублікованій у січні 1895 року у «Ділі»: «Комітет відбув до тепер 14 засідань, на котрих приготовано до друку надь 35 мелодій пісень народних з варіантами, числом до 80. До першого випуска, котрий буде обнимати найменше 50 пісень з варіантами, увійдуть переважно найбільше у нас розширені пісні історичні, балляди и пісні побутові; натомість пісні обрядові, а то щедровки, коляди, гаголки, пісні весільні, купальні, обжинкові и т. п. будуть поміщені в можливом комплеті доперва в дальшом випуску» [Молчко 2021, с. 150–151].

На жаль, незважаючи на зібрані, як писав Ф. Колесса, «кількасот пісень з текстами» [Колесса 1972, с. 454] та працю над підготовкою першого випуску, збірник так і не побачив світ. На початку 1895 року «Комітет» припинив своє існування. Однією з причин стало, очевидно, започаткування в НТШ восени

1895 року видання систематичних випусків серійних видань «Етнографічний збірник» і «Матеріали до української етнології» [Смолій 2012, с. 211].

Втім, незважаючи на відсутність видимого результату, діяльність «Комітету» не була даремною. Вона стала доброю школою для його учасників. Ідеї та напрацювання комітетчиків знайшли продовження в їхніх подальших проєктах, зокрема в рамках дослідницької та видавничої діяльності згаданого Наукового товариства ім. Шевченка

Філарет Колесса на момент створення «Комітету» був студентом-філологом Львівського університету. В документі зазначено, що він долучився до спільноти як «початкуючий хоровий диригент та аранжувальник народних пісень», тобто як композитор [Луканюк 2015, с. 12]. Окрім того, важливим чинником його участі в «Комітеті» було й те, що та на той час він вже мав успішний досвід і музично-етнографічної праці.

За спогадами Ф. Колесси, на заклик «Відозви» зголосилося чимало охочих доєднатися до спільної справи. Редакторська тека наповнювалася піснями з різних околиць Галичини. До «Комітету» стали надходити записи народних пісень від різних респондентів, приносили власні фольклорні збірники в і члени «Комітету». З опублікованої літератури також відомо, що для реалізації запланованого Ф. Колесса разом з іншими партнерами-музикантами, зокрема О. Нижанківським, записував зразки народної музики від колег-комітетчиків. Так, вони «занотовували пісні з голосу Івана Франка, Богдана Лепкого, Михайла Павлика, Єроніма Калитовського, Осипа Роздольського» [Смолій 2012, с. 211].

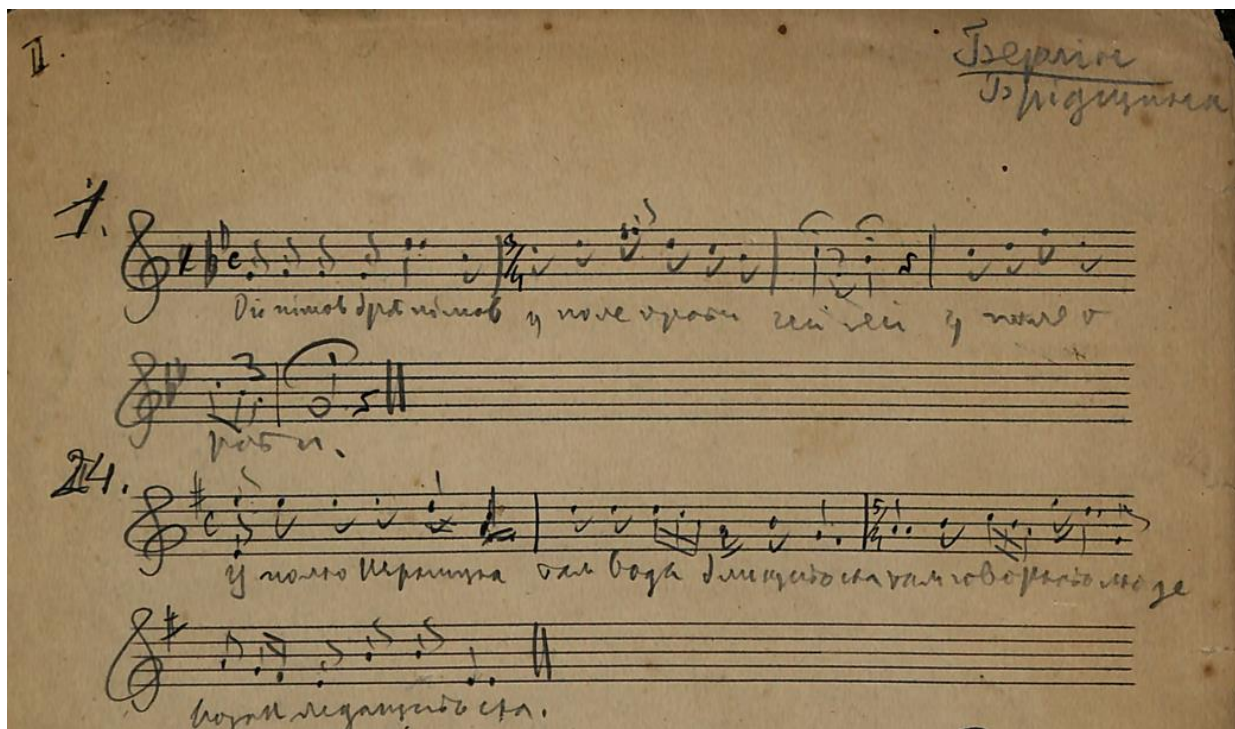
Проте це наразі майже вся відома опублікована інформація про діяльність Ф. Колесси у «Комітеті». Суттєво її доповнити нам вдалося завдяки віднайденню Іриною Довгалюк в Приватному архіві академіка Філарета Колесси у Львові рукописним матеріалом, які пов'язані з діяльністю Ф. Колесси у «Комітеті 1894/1895» [Колесса б. д. а]. Документи становлять особливу наукову цінність для дослідження діяльності цієї організації загалом, та ролі Ф. Колесси у цьому товаристві зокрема.

На те, що ці матеріали стосуються діяльності «Комітету» вказують насамперед дати, коли були виконані транскрипції та коло осіб, від кого вони були зроблені. Додатковим аргументом є й те, що сам Ф. Колесса, упорядковуючи свій архів, склав їх в одну папку, тобто оформив як один документ.

Одним із таких збережених документів є зшиток з 16 нотних аркушів-чернеток, на яких Ф. Колесса занотував олівцем і чорнилом понад 60 зразків народних пісень [Колесса б. д. а]. Лише деякі із них мають примітки, в яких вказано прізвище від кого ці пісні були транскрибовані та місцевість звідки ці твори походять. Зокрема, тут містяться матеріали з с. Берлин на Брідщині (сьогодні село знаходиться у Золочівському районі Львівської області), записані від О. Роздольського; з Косова (нині місто-районний центр Івано-Франківської області) – від М. Павлика; з с. Поручин на Бережанщині (сьогодні Тернопільського району Тернопільської області) – від Б. Лепкого, з с. Верхрати на Равщині (сьогодні – село в Любачівському повіті, Польща) – від П. Пелеховича; з с. Розджалів на Львівщині (нині – Розжалів у Шептицькому районі Львівської області) – від В. Павлюка. Також є нотації від невстановлених наразі осіб з сіл Городок та Худиківці, що над Дністром (сьогодні Чортківського району Тернопільської області).

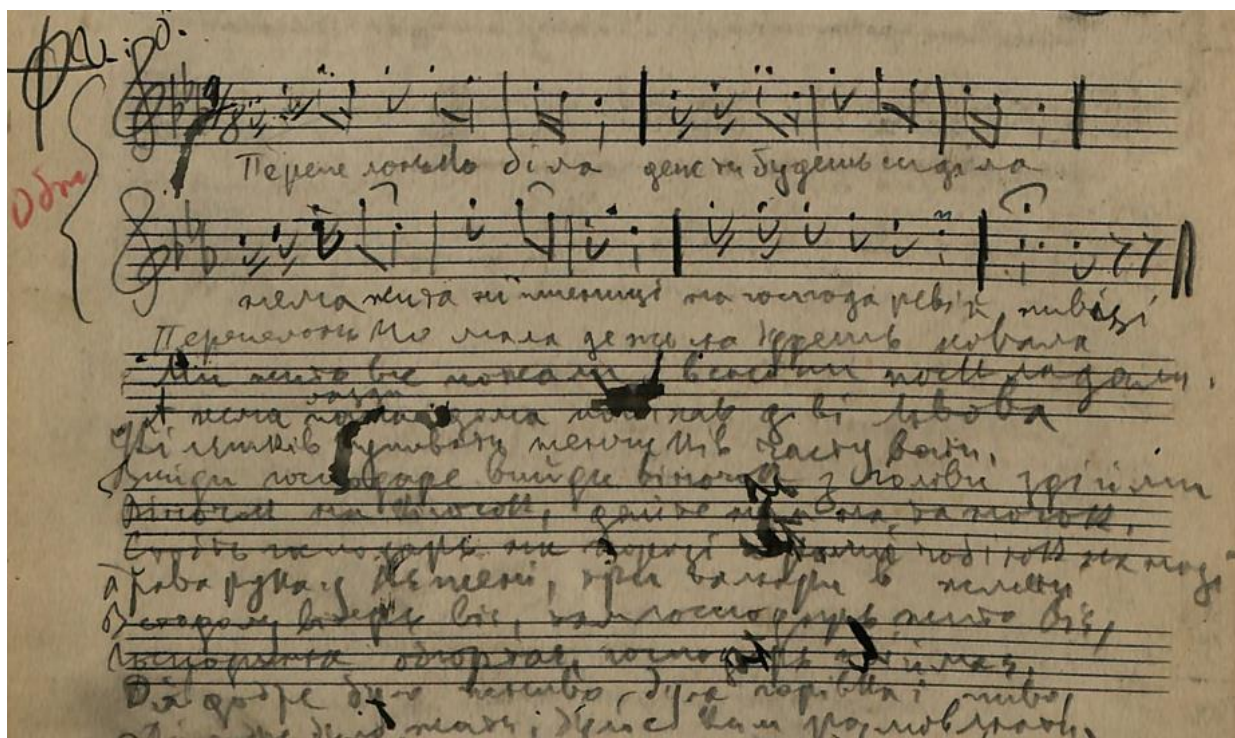
Хоча частина записів паспортизована, все ж більшість з них не мають вказівки на те, хто їх Колессі наспівав чи передав. Деколи рукописи можна ідентифікувати, використовуючи різну інформацію, вказану коло пісні. Так, наприклад, такою підказкою можуть служити відомості, звідки походить пісня. Зокрема, скажімо, при зазначенні, що пісня є з села Берлин, розуміємо, що її Ф. Колесса найімовірніше зафіксував від О. Роздольського, який мав понад сто записів текстів пісень з цього села та який співав їх Колессі (*див. Приклад 1*).

Приклад 1. Чернеткові записи Ф. Колесси. Пісні з села Берлин на Брідищині.

Коло деяких пісень Ф. Колесса зазначав їхню жанрову приналежність. Наприклад, пісні «Перепелонько біла» та «Добру доленьку мають» позначені як обжинкові (див. *Приклад 2*).

Приклад 2. Чернеткові записи Ф. Колесси. Обжинкова пісня «Перепіленько біла».

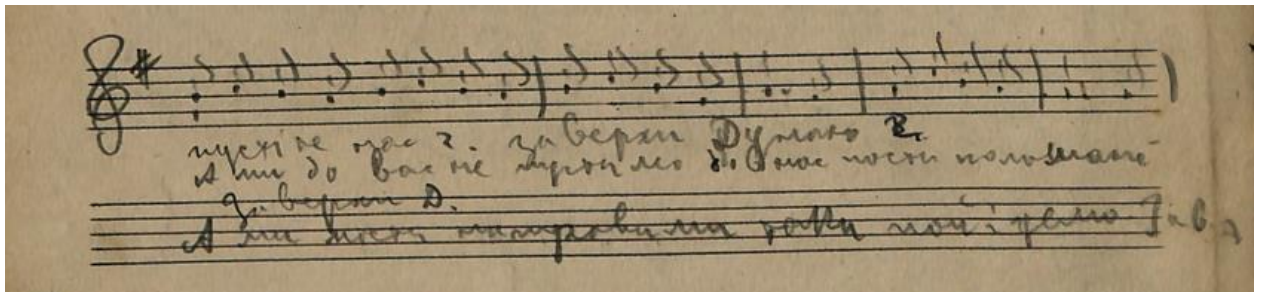

Щодо інших жанрів, то за моїми спостереженнями, серед записаного знаходимо щонайменше шість зразків творів весняного циклу, дві весільні, дві

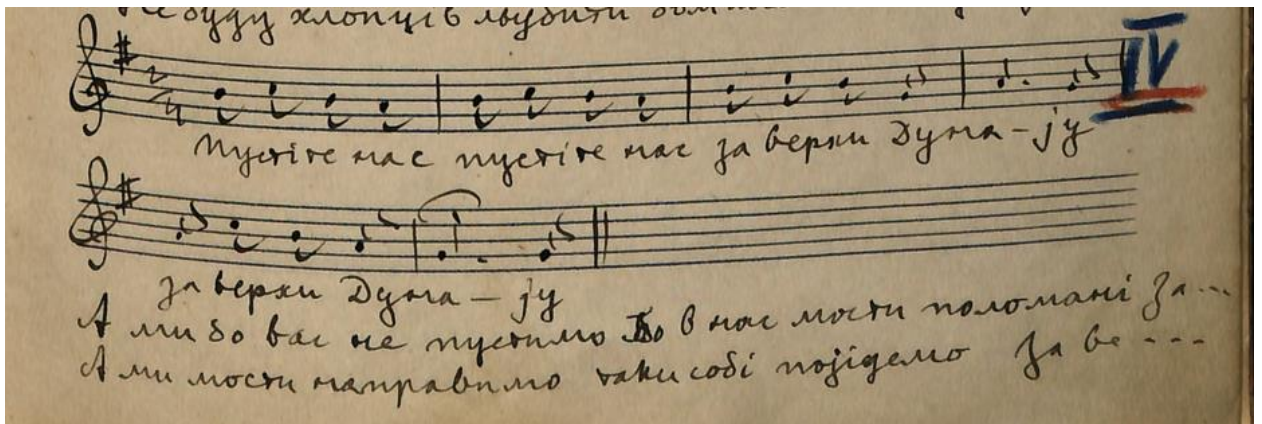
жнивні та 43 звичайних. Явне домінування серед рукописів звичайних пісень очевидно, пов'язане із головним призначенням збірника – забезпечити репертуар для хорів. Звичайні пісні краще надавалися до опрацювання, були мелодично цікавішими, ніж обрядові.

Ще одним документом, який вдалося віднайти в Архіві, є нотний альбом у твердій обкладинці. Це рукописний збірник народних пісень, серед яких записи від Б. Лепкого (с. Худиківці на Тернопільщині), о. Кузьмича, о. М. Стирановича (з Козлова (ідентифікувати це село наразі не вдалося, можливо, що це с. Козлів на Тернопільщині), П. Пелеховича (22 аркуші) [Колесса б. д. г]. Крім того, записи пересікаються із описаними вище мелодіями. Так, щонайменше 16 пісень зі 160 (кожна десята) є переписаними начисто зразками із зшитка-чернетки. Однією з таких є пісня «Пустіте нас за верхи дунаю» (див. Приклади 3–4).

Приклад 3. Польові записи Ф. Колесси. Пісня «Пустіте нас, пустіте нас за верхи дунаю».

Приклад 4. Переписані начисто експедиційні матеріали Ф. Колесси. Пісня «Пустіте нас, пустіте нас за верхи дунаю».

Виглядає, що Ф. Колесса згодом повертався до цих матеріалів, аналізував записані пісні. Зокрема зверху над нотоносцем у нотному альбомі він виписував віршові структури та музично-ритмічні форми більшості пісень (див. Приклад 5). Можливо Ф. Колесса підшукував потрібні приклади для своїх розвідок.

Приклад 5. Переписані начисто експедиційні матеріали Ф. Колесси. Пісня «Ой в лузі калина всьой ліс прикрасила» із помітками музично-ритмічної форми та віршової структури.

18. 6 - 6
тер. (4+4) - 6

Ой в лузі калина всьой ліс прикрасила,
Порожни-ла бідна вдова сына жонки-рина.
Так в породина, той го нагукала
Будеши сини у дорозі ми забудувай в тоді
Дови жемити ми мив, во му напбів годив
А як став на напбави, стала на сфорочна вменствои.
Ходит жемити ходит, то во в руках носить
А свои пенки сфорочной прощаннати просит.

В Архіві серед матеріалів, згромаджених для майбутніх видань «Комітету», зберігаються також нотації пісень, які Ф. Колесса транскрибував під час навчання у Відні, про що свідчить напис на рукописі: «Укр[аїнські] нар[одні] мелодії записав Філарет Колесса від студента філософії Івасюка, що вивчив їх від метери-селянки з Буковини. Запис зроблено в зимі або весною 1892 року в Відні в греко-катол. духовн. семінарії» [Колесса 1892]. Ці фольклорні матеріали, судячи із дати, не призначалися для видань «Комітету». Але, як було сказано вище, комітетчики не лише залучали до проєкту новозібрані матеріали, але приносили раніше зроблені. Очевидно, виконані у Відні транскрипції Колесса планував також задіяти до збірника.

Мелодії, записані від Івасюка, виписані на двох нотних аркушах чорнилом, очевидно вже переписані з чернеток. Всього Ф. Колесса схопив від Івасюка щонайменше 24 мелодії. Кожен зі зразків відмічено порядковим номером. Через скісну риску вказано також інший, очевидно попередній з чернетки, номер. Серед рукописів – одна колядка та 23 звичайні пісні.

З тексту Відозви комітетчиків можна також зробити висновок, що вони початково планували друкувати свої пісенні збірники без будь-якого композиторського опрацювання. Проте, зважаючи на потреби «Бояну» оновлювати хоровий репертуар своїх колективів, первісний задум був змінений. Підтвердженням цього може послужити допис у галицькій пресі О. Нижанківського про діяльність та результати праці «Комітету». «Дякуючи великодушній жертві Вп. Добродія з Бережан, котрою матеріальна сторона видавництва в часті забезпечена, – йшлося у замітці, – постановив комітет розширити задуманий первісно плян видавництва в той спосіб, що до всіх пісень буде доданий відповідний акомпанямент фортепяна. Видавництво зискає тим очевидно на вартости и загальном інтересі» [Молчко 2021, с. 151].

Власне до такої композиторської праці «Комітету» долучився, правдоподібно, і Ф. Колесса. У його Приватному архіві містяться «сирі» мелодії, які ми потім віднайшли в його опрацюваннях для хору. Слова і мелодії цих пісень повністю чи частково Колесса зберіг у верхньому голосі такими, якими він їх записав від комітетчиків.

Так, пишучи хорову обробку пісні «Ой озму я коновоньки» (див. Додаток 2) [Колесса 1972, с. 141–142], Ф. Колесса правдоподібно скористався записом від Б. Лепкого з села Худиківці. (див. Додаток 3) [Колесса б. д. г].

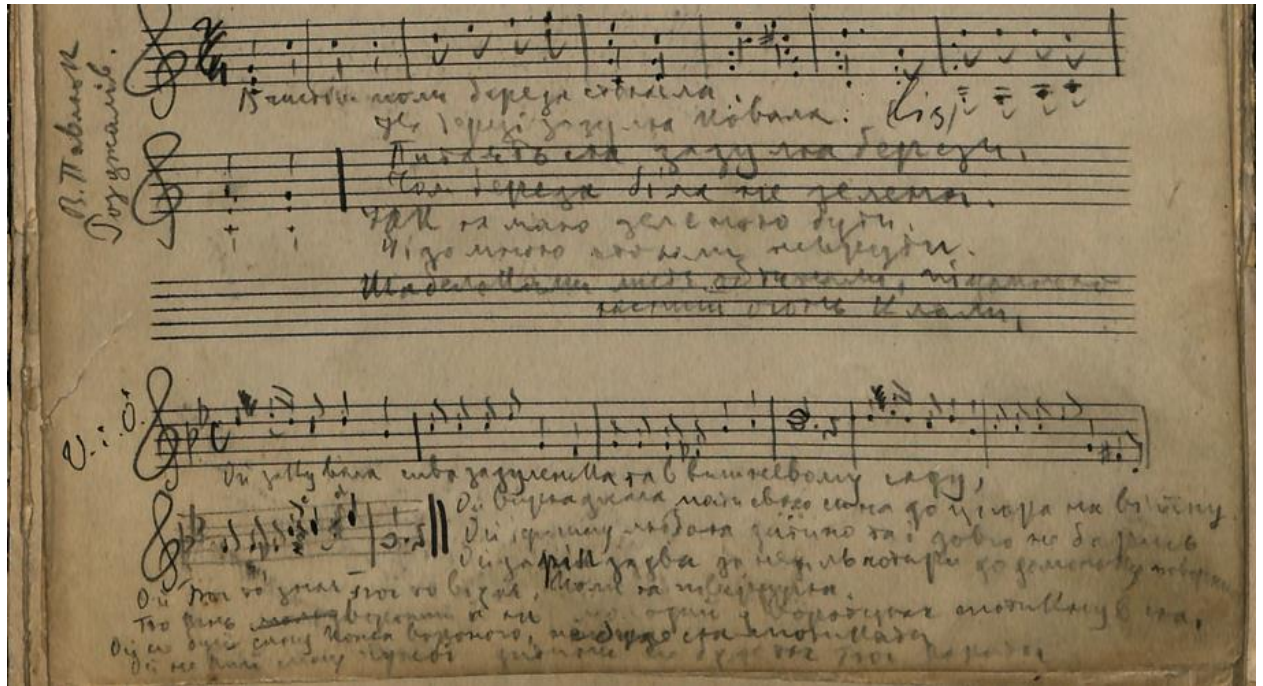
Також у зшитку-чернетці знаходимо окремі картки з гармонізаціями кількох народних пісень, які Колесса пізніше також опублікував. Оригінальні транскрипції цих пісень наразі віднайти не вдалося. Серед рукописних обробок – «Ой соколе соколоньку» (див. Додатки 4–5), «Ой Йванчику Білоданчику» та інші.

Фольклорні матеріали, які призбирав Ф. Колесса для видань «Комітету», він згодом використовував для своїх інших проєктів. Наприклад, у рукописних збірках увагу привернуло позначення «V. i. Ö.», виписане біля деяких пісень. Припущення, що Ф. Колесса мав намір включити позначені зразки до збірника «Народна пісня в Австрії» (“Das Volkslied in Österreich”), після подальших дослідницьких пошуків, підтвердилося.

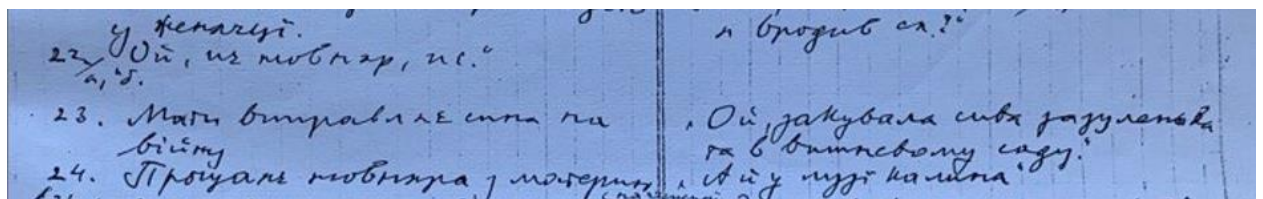
Збірник «Народна пісня в Австрії» був масштабною державною ініціативою Австрійської імперії на початку XX століття, започаткованою віденським Універсальним видавництвом і підтриманою міністром освіти Вільгельмом Гартлем відповідним указом у 1902 році. Метою проєкту було створення шестидесяти томного видання, яке б представило народну творчість усіх народів імперії. Для керування проєктом було створено Центральний комітет, а в різних регіонах – місцеві комісії, серед яких діяла і Руська (українська) комісія для українських народних пісень. Українці мали укласти два томи до цього видання. Підготовлений перший український том під редакцією Ф. Колесси мав містити тисячу народних пісень, розділених на вісім жанрових категорій, та теоретичну частину. Однак через початок Першої світової війни проєкт так і не був повністю реалізованим: вийшли лише окремі томи видання [Довгалюк 2005]. В рукописі залишився і український том, який нині зберігається в Приватному архіві академіка Філарета Колесси у Львові [Колесса б. д. г].

Підтвердженням наміру Ф. Колесси використати призбирані для проєкту «Комітету» пісні у збірнику «Народна пісня в Австрії» є віднайдені в рукописі відповідні твори. Наприклад, пісня «Ой закувала сива зазуленька та в вишневому саду», записана, правдоподібно від В. Павлюка, була включена до призначеного до публікації першого з українських томів (див. *Приклади 6–7*).

Приклад 6. Чернеткові записи Ф. Колесси. Пісня «Ой закувала та сива зазуленька» з позначкою «V. i. Ö.».

Приклад 7. Перелік творів та їхні сюжети, внесених до підготовленого Ф. Колесою проєкту «Народна пісня в Австрії».

Записи народних пісень, призначених для проєкту Комітету Ф. Колесса використав й у інших пісенних збірниках, зокрема, у виданні «Мелодії гаївок», який є другою частиною монографічного видання «Гаївки» в упорядкуванні Володимира Гнатюка [Роздольський–Колесса 1909, с. 317] (див. Додатки 6–7).

Також як музичні приклади Ф. Колесса використав записи від комітетчиків у своїх теоретичних працях (наприклад, в «Ритміці українських народних пісень») [Колесса 1906, с. 58] (див. Додатки 8–9),

Отож, збережені записи Ф. Колесси з періоду діяльності «Комітету 1894/1895» становлять надзвичайну цінність. Це унікальні фольклорні матеріали, зафіксовані від визначних представників української еліти кінця XIX століття – Івана Франка, Михайла Павлика, Богдана Лепкого, Осипа

Роздольського та інших видатних діячів. Особлива вартість цих рукописів полягає не лише в їхній ролі як важливого джерела української народномузичної творчості, але й у тому, що вони дозволяють простежити репертуар та виконавські традиції провідних інтелектуалів того часу. Ці нотні записи демонструють як народна пісня була невід'ємною частиною їхньої культурної ідентичності.

РОЗДІЛ 3

МУЗИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНІ ЕКСПЕДИЦІЇ

3.1 Музично-етнографічна праця в с. Ходовичі

Першими спробами фіксації фольклорного матеріалу Ф. Колесси стала його збирацька діяльність під час літніх канікул у батьківському селі Ходовичі на Львівщині (сьогодні Стрийського району Львівської області) (див. Додаток 10). У той період Філарет фіксував головно лише тексти пісень, про що свідчать два невеликі збірники текстів пісень, які містяться у його Приватному архіві у Львові. Записи народних мелодій з того періоду не збереглися, їх він підбирав на слух, співаючи та акомпануючи собі на гітарі [Колесса 1902].

Наприкінці 1880-х років до більш-менш систематичної народознавчої збирацької праці залучив Філарета його брат Іван Колесса, який запланував всебічно дослідити історію, побут, та народну культуру їхнього рідного села. Результатом амбіційного проєкту мала стати монографія про Ходовичі. Однак, передчасна смерть Івана завадила завершити задумане. Підготовку до видання та публікацію матеріалів, які він встиг зібрати, зокрема понад дві сотні пісень, взяли на себе його брати Філарет та Олександр. Так постала збірка «Народні пісні з мелодіями з села Ходовичі», опублікована під егідою НТШ у 1902 році [Колесса 1902].

Філарет, допомагаючи Іванові, збирав народні пісні, казки, приказки та інші етнографічні матеріали. Подальша доля цих матеріалів різна. Так, збірник народних пісень, записаних Ф. Колессою влітку 1897 року у Ходовичах, залишився в рукописі та зберігається в його Приватному архіві у Львові. Це польові зошити, а також переписані на чисто ноти та тексти пісень. Відчитання з рукописів цих матеріалів здійснила Галина Найдух.

Збірник містить 41 народну пісню. Серед них «26 обрядових, зокрема 4 весільні, гагілки, коломийки, звичайні пісні» [Найдух 2019, с. 10]. Коло деяких пісень зазначено їх виконавців, серед яких Михайло Сидорків і Павлина Білінська – сестра Філарета.

Важливо зазначити, що зафіксовані Ф. Колесою твори доповнюють видану збірку «Народні пісні з мелодіями з села Ходовичі». Вони не збігаються із тими, що були записані Іваном та згодом опубліковані. Це вочевидь пояснює те, чому жанрова сітка схоплених Ф. Колесою народних мелодій доволі скупа та не відображає реальної картини багатства жанрів, які побутують в селі. В Архіві академіка також зберігаються окремі зафіксовані ним казки. Місцезнаходження збірки приповідок наразі невідомо.

Деякі матеріали, які записав Ф. Колесса у цей період під керівництвом Івана, все ж були надруковані. Вперше його збирацький доробок вдалося оприлюднити у червні 1890 року у часописі «Народ» [Колесса 1890], що виходив у Коломиї за редакцією Михайла Павлика. Це була публікація зафіксованої Ф. Колесою казки «Старий вовчище». Етнографічні нотатки Філарета того періоду також були видані й у п'ятому томі «Етнографічного збірника» Наукового товариства ім. Шевченка, про що вже згадувалося вище.

У 1890-х роках Ф. Колесса звертався до фольклору і в своїй композиторській творчості, а також і для написання наукових студій. Над дослідницькими рефератами він працював будучи студентом філософського факультету Львівського університету, де навчався протягом 1892–1896 років. Так, готуючись до семінару з української літератури під керівництвом відомого філолога Омеляна Огоновського і обравши для наукового реферату фольклорні теми, зокрема «Про ритмічну і строфічну будову наших пісень народних. Часть друга. Кольадки» [Колесса 1894], йому потрібен був достовірний народномузичний матеріал. Такі записи Ф. Колесса здійснив у селі Струтин Нижній (нині Калуський район Івано-Франківської області), де його батько був священником і куди він приїжджав на канікулах. І хоча автографи транскрибованих мелодій наразі віднайти не вдалося, у архіві вченого

зберігається рукописний реєстр «Ранні експедиції. Список сіл» [Колесса б. д. в]. У ньому Ф. Колесса виписав перелік сіл, де були проведені експедиції у ранній період його збирацької діяльності та подав інформацію про кількість записаних творів з вказівкою на їх жанри. Інформація з цього реєстру свідчить, що у Струтині Нижньому Ф. Колесса зафіксував 16 пісennих творів, серед яких було і шість колядок [Колесса б. д. в.]. Можливо, ці записи він зробив спеціально для написання згаданої праці та ілюстрацій для підтвердження висновків. Рукопис розвідки не було видано, наразі він знаходиться у Приватному архіві академіка Філарета Колесси у Львові.

3.2 Підгірські експедиції

Наступними експедиціями Ф. Колесси стали його дослідницькі мандрівки у підгірські села Ваньовичі, Ваньковичі, Ляцько та Солянуватка¹ сьогодні Самбірського району на Львівщині.

3.2.1 Село Ваньовичі (до 1989 – Ваньковичи) було засноване 1390 року. Зберігся доволі детальний опис села, датований 1892 роком. Тож маємо можливість уявити, як виглядали Ваньовичі в часи, коли Ф. Колесса приїхав туди записувати народну музику. «Село, Самбірського повіту, розташоване за 8 км на південний захід від Самбора (район садів, зупинка/станція/колонія). На півночі знаходиться Дабровска, на сході Стралковіце <...> Вздовж південно-східного кордону протікає Дністер. Посередині села проходить дорога Самбір – Перемишль» [Chlebowski–Sulimierski–Walewski 1892, s. 937–938].

У науковій літературі вказано час візиту Ф. Колесси до Ваньовичів як літо 1908 року. Зокрема, таку дату подав Михайло Глушко в праці «Філарет Колесса і Наукове товариство імені Шевченка у Львові» [Глушко 2023]. Своє припущення вчений зробив на основі опрацьованих постанов Президії Наукового товариства імені Шевченка, у яких зазначено, що саме 1908 року

¹ Ф. Колесса вважав, що Солянуватка це Підгір'я, проте за «Алфавітним покажчиком населених пунктів» Богдана Луканюка – це Перемишльщина [Луканюк 1985]. У дослідженні ми залишили так, як село ідентифікував Ф. Колесса.

Ф. Колесса отримав кошти на проведення низки експедицій у різні регіони Галичини. Серед сіл, які там згадано – Ляцько, Папортно, Ваньковичі, Ходовичі, Нижній Струтин, Поручин, Розжалів, є й Ваньовичі. Це не відповідає дійсності. Спираючись на відомості з архіву академіка, нам вдалося встановити час проведення цих експедицій.

Насправді ж, у Ваньовичах Ф. Колесса побував ще влітку 1901 року [Колесса б. д. в]. Очевидно, дослідник скористався цими, раніше записаними фольклорними матеріалами, прозвітувавши ними за кошти, виділені йому Товариством на проведення музично-експедиційних досліджень. Властиво це стало причиною помилкового припущення М. Глушка про дату праці вченого в цьому селі. Належить зазначити, що М. Глушко допустив таку ж помилку і при визначенні часу відвідання Ф. Колессою й усіх інших вище перелічених сіл.

Записи були зроблені були зроблені на початку XX століття, коли Ф. Колесса, попрацювавши рік у Стрийській гімназії (у 1900–1901 роках), з 1 серпня 1901 по 31 серпня 1907 року обійняв посаду професора у Самбірській гімназії [Глушко 2023]. Ймовірно, в канікулярний час перед новим навчальним роком він і захопив народні мелодії в Ваньовичах.

Цілком можливо, що фольклорні записи, які робив Ф. Колесса у Ваньовичах, він планував використати у своїй композиторській творчості. Хоча, мабуть таки він цього не зробив, про що свідчать мої безуспішні пошуки: ваньовицькі мелодії у композиторській спадщині Ф. Колесси наразі віднайти не вдалося.

Отож, рукописна збірка включає:

1. Польові транскрипції двадцяти двох мелодій. Записи виконані олівцем. Біля деяких з них зазначені номери, які, очевидно, він проставив вже при переписуванні пісень на чисто.

Проблематичність опрацювання чернеткових рукописів полягає в тому, що з часом олівець затерся, відповідно це дуже утруднило відчитання записаного. Окрім того, ймовірно, науковець під час транскрибування творів

намагався занотувати максимальну кількість інформації, використовуючи різні скорочення, через що багато знаків і позначок сьогодні складно відчитати.

2. Переписані начисто польові записи – всього 16 пісень. Транскрипції пронумеровані, виконані чорнилом. Кожен твір Ф. Колесса виписав на окремому аркуші нотного паперу. Всього збереглося 16 аркушів з такими транскрипціями.

3. Дотичні матеріали, зокрема два аркуші (сторінки з учнівського зошита), на яких виписано що і скільки було зібрано у Ваньовичах: які жанри і кількість зафіксованих там творів.

4. Наразі неідентифікованими залишилися виконані олівцем аркуші-чернетки з транскрипціями.

Отож, максимально відчитавши та проаналізувавши рукописні матеріали можна зробити такий підсумок. Пісні у Ваньовичах вчений транскрибував безпосередньо зі співу виконавців, оскільки на той час звукозаписувальною технікою він ще не користувався. Усі призбирані фольклорні матеріали дослідник докладно паспортизував, тож з них можна дізнатися, що його інформантами у тій експедиції були Іван Камінський, Сенько Дорош, Васька Гриб, Ганька Гадзиман, Ганька Сидоряк.

За інформацією з рукописних документів з Приватного архіву Ф. Колесси, зокрема згаданого списку відвіданих сіл та записаних там пісень «Ранні експедиції. Список сіл» [Колесса б. д. в], у Ваньовичах дослідник транскрибував 26 пісень. Сам збирач ідентифікував їх як сім весільних, дев'ять побутових (звичайних пісень) і десять гаївок. Та начисто він переписав тільки весільні та побутові, гаївок у чернетках віднайти наразі не вдалося.

Серед весільних обрядових зустрічаються два типи ладканок, зокрема тип RV*63 (наприклад, «Зійди, Божейку, до нас», «Повій, вітрець, дорогойов», «Просити собі долі») та RV5572 (наприклад, «Вой засьвітили, вой засьвітили два місячейки ясні», «Ой всі соколи на яворойку, зазульи на ялинї», «Ой мовив сї клиновий листку, що не будеш падати»). Серед побутових: «Вой їхав

джуман сїм лїт в подоли» (RV55;445), «Ой поїхав син мій в далеку дорогу» (RV662), «Червона калиночка» (RV446;44;446), «Ой там у лісі під дубиною» (RV552), «Калино калино, чом ти в лузі стоїш?» (RV662), «Вой ти, дубе кучерявий, лист на тобі росте» (RV4462), «Гайом зелененьким вода тече» (RV64;66;664), «Йшов я, йшов я без ліс без лящину» (RV463), «І кінь змок, і я змок» (RV*4462) та інші.

Теренові дослідження цих сіл загалом не відрізняються способом збору фольклорного матеріалу з попередніми експедиціями, хоча записи є дещо різноманітнішими за розмаїттям жанрів призначених творів. Це можна пояснити поступовим розширенням його народознавчих зацікавлень, а відтак і ростом досвіду як музичного етнографа.

Наразі експедиційні матеріали, які зафіксував Ф. Колесса у Ваньовичах, не оприлюднені та зберігаються, як згадано вище, у рукописній збірці Приватного архіву академіка Ф. Колесси у Львові під шифром «Папка 55. Фольклорні записи».

З надією доповнити та уточнити інформацію про народномузичну традицію с. Ваньовичів, а також з'ясувати її сучасний стан, в липні 2023 року я провела спеціальну музично-етнографічну експедицію слідами Ф. Колесси. Ознайомившись із селом, вдалося з'ясувати, що сьогодні тут діють школа, будинок культури, є дві церкви, залізнична станція, працюють два магазини, кафе.

Отож, за моїми спостереженнями, сучасні мешканці Ваньович неспівучі, багато жителів виїхало, в селі проживає чимало переселенців, які не є носіями традиції, що побутувала тут понад сто років тому. Від єдиної інформантки Ольги Григорівни Андрейко 1949 року народження, яку пощастило знайти, і яка бодай орієнтувалася у фольклорній традиції села, мені вдалося записати 40 пісенних творів. Серед зафіксованого – 16 обрядових творів, з яких п'ять зимового календарного циклу (три коляди, одна колядка та одна щедрівка), шість весняного (гаївки), п'ять весільних творів (одна ладканка та чотири приспівки), а також чотири колискові та двадцять звичайних пісень.

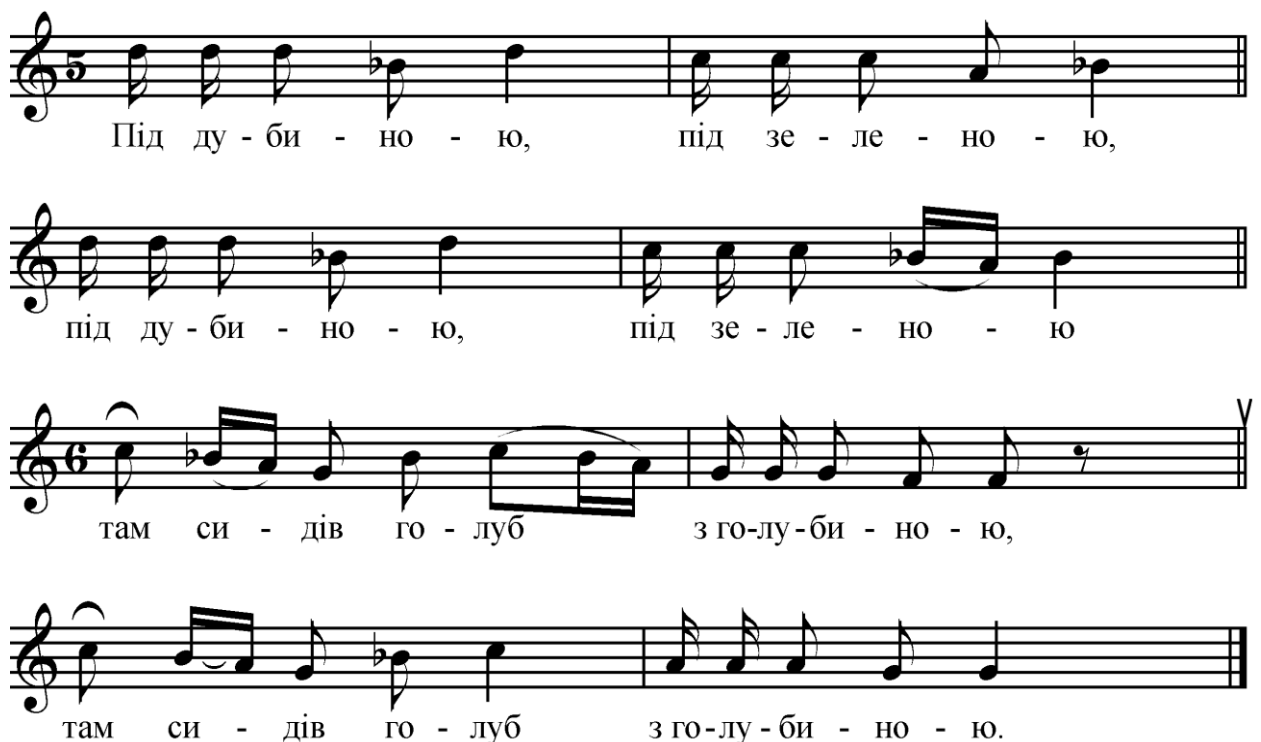
Пісні зі заздалегідь підготованого питальника, укладеного на основі записів Ф. Колесси, подекуди допомогли виконавиці згадати деякі пісні. Таким чином було знайдено майже ідентично відтворену ладканку «Зійди, Божейку, до нас» / «Зійди, Господи, з неба» (тип збережено, слова інші), а, наприклад, пісня «Там у лісі під дубиною» (див. Приклад 8) побутує сьогодні вже в іншому варіанті – «Під дубиною, під зеленою» (див. Приклад 9), ймовірно, запозиченому з сусідніх сіл.

Приклад 8. Запис і транскрипція Філарета Колесси. Співали Васька Гриб, Ганька Гадзиман, с. Ваньовичі, 1901.

Ой там у лі - сї під ду - би - но - ю
За - спав го - лу - бец з го - лу - би - но - ю.

Приклад 9. Запис і транскрипція Лілії Ганушевської. Співала Ольга Андрейко, с. Ваньовичі, 2023.

Під ду - би - но - ю, під зе - ле - но - ю,
під ду - би - но - ю, під зе - ле - но - ю
там си - дів го - луб з го-лу-би - но - ю,
там си - дів го - луб з го-лу-би - но - ю.

Сьогодні складно достеменно встановити, яке завдання ставив перед собою Ф. Колесса в далекому 1901 році, чи мав він на меті зафіксувати повну жанрову сітку творів, які побутували тоді у Ваньовичах, чи його цікавили головню звичайні пісні. Проте зважаючи на результати порівняння давніх і ново здобутих записів можна зробити висновок, що загалом наповнення репертуару залишилося подібними: великий пласт зібраного і тоді, і тепер складають звичайні пісні.

Ще одну підказку я сподівалася отримати, опрацьовуючи матеріяли архіву Ореста Яцківа, які були передані Проблемній науково-дослідній лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. Опрацьовуючи цей архів, серед матеріялів збірки я натрапила на два твори з Ваньовичів. Так, 1997 року студентка Дрогобицького державного педагогічного університету Галина Заводяк зафіксувала 37 звичайних пісень від мешканки села народженої 1923 року. Ще один запис у 2000 році зробила студентка Леся Фляк від жительки цього ж села 1932 року народження. У тих експедиціях було схоплено 39 звичайних пісень. Проте, жодних паралелей із творами, які зафіксував у Ваньовичах Ф. Колесса, там також віднайти не вдалося [Яцків б. д.].

Ці експедиції проводили студентки. Можливо, якби збирацькі сеанси здійснювали досвідченіші фольклористи, які окрім того володіли б інформацією про записи Ф. Колесси, можливо їм би вдалося зафіксувати й обрядові твори, а також щось з того, що транскрибував сто років перед тим вчений.

3.2.2 Село Ваньковичі. Друге підгірське село, яке привернуло увагу дослідника через чотири роки, були Ваньковичі. У вже згаданому вище географічному словнику кінця ХХ століття знаходимо опис Ваньковичів. Село розташоване за 15 кілометрів на захід від Рудок. Міститься на пагорбі серед лук. Налічує 174 житлових будинки в яких проживає 414 мешканців. У селі є 1-класова греко-католицька школа [Chlebowski–Sulimierski–Walewski 1892, s. 939].

Згідно з аркушем-реєстром «Ранні експедиції. Список сіл» з архіву Колесси [Колесса б. д. в], у Ваньковичах він записав 24 твори: п'ять весільних пісень, чотири колядки, одинадцять гагілок та чотири звичайні пісні. Але серед переписаних начисто матеріалів знаходимо інше облікування матеріалів: це лише колядки, весільні та звичайні пісні. Правдоподібно, Колесса вилучив із переліку гаївки, оскільки вони при опрацюванні ним архіву в пізній період його діяльності, вже були опубліковані. Зокрема, «Гаївки, записані із села Ваньковичі, Ф. Колесса подав у другій частині збірника “Гаївки”, де були мелодії. Три гаївки: “Там під зелененьким дубом...”, “За ворітьми турки грають...”, “Ой чия то крута рута в городоньку...” надруковано у першій частині, так як ці гаївки не мають відповідників і є оригінальними текстами. При нотній транскрипції Ф. Колесса подав тексти, але лише частинами, оскільки головно звертав увагу на мелодії. Пояснено це тим, що гаївки не ввійшли до першої частини, так як матеріал Ф. Колесса подав пізно, а підготовкою другої частини він керувався сам» [Папіш 2010, с. 39].

Працюючи з неопублікованими матеріалами з села Ваньковичі, виявлено нестачу ще чотирьох зразків – побутових пісень. Наразі причину відсутності цих творів серед рукописної збірки Ф. Колесси з'ясувати не вдалося.

Отож, Ваньовицька та Ваньковицька експедиції представляють ранній період його дослідницької біографії. Очевидно, вчений планував опублікувати свої записи і для цього переписував їх начисто. Принаймні, вони вписані у його реєстр невиданих праць «Моя літературно-музикальна спадщина в рукописах. Праці викінчені, або майже викінчені, готові до друку» [Колесса б. д. г]. Проте ці пісні так і залишилися в рукописах. Матеріали ж мають надзвичайну вартість, адже не лише дають можливість проаналізувати та прослідкувати початки музично-етнографічної діяльності Ф. Колесси, а й знайомлять з музичним фольклором регіону початку ХХ століття, доволі скупо представленого у фаховій літературі.

3.2.3 Села Ляцько (нині Солянуватка) та Папортно. До раннього збирацького періоду Ф. Колесси також належать його експедиції до сіл Ляцько

й Папортно. Оскільки ці села сьогодні не існують, віднайти сучасні назви сіл було викликом.

В кінці XIX століття Ляцько і Папортно належали до Добромильського повіту. У географічному словнику знаходимо інформацію про навколишні села: на північ від села Ляцько знаходяться Губичі, на захід – Грабовніца Созанська і Гродзисько, на південь – Гучко і Добромиль, на захід – Княжпіль, Кропивник, Папортно [Sulimierski, F.–Chlebowski, B.–Walewski, W. 1884, с. 58–59]. Папортно ж межує на півночі з Губицями, на півдні – зі східним Яворовом, на південному заході – з Кропивником, на півдні – з Мігово, на південному заході – з Арламовом, на північному заході – з Сопотником [Chlebowski, B.–Walewski, W. 1886, с. 849].

Отже, Ляцько – нині Солянуватка, Самбірського району Львівської області, Папортно нині не існує, містилося біля с. Княжпіль Самбірського району Львівської області.

Крім того, дізнаємося, що на той час навколо села Ляцько були розташовані ліси, село мало власну дерев'яну церкву, освячену в 1775 році. Була тільки одна початкова школа. Станом на 1880 рік у селі було 933 жителів [Sulimierski, F.–Chlebowski, B.–Walewski, W. 1884, с. 58–59]. У Папортно ж була церква, однокласова школа [Chlebowski, B.–Walewski, W. 1886, с. 849].

На час здійснення цих експедицій Ф. Колесса вже мав певний досвід проведення фольклористичних експедицій. Крім того він був членом Етнографічної комісії НТШ, активно брав участь у її засіданнях, де проводилося обговорення методології збирацької роботи та відбувалися звіти про проведені експедиційні дослідження іншими членами Товариства. Участь у «Комітеті 1894/1895», досвід співпраці з В. Шухевичем як транскриптора при підготовці монографії «Гуцульщина» – все це дало йому можливість виробити власні принципи фіксації фольклорного матеріалу та підходи до польової роботи.

Відомості про експедиційну працю Ф. Колесси у селах Ляцько та Солянуватка можна віднайти у реєстрі невиданих праць Ф. Колесси «Моя

літературно-музикальна спадщина в рукописах» [Колесса б. д. г]. Матеріали підписані як «народні пісні (тексти і мел[одії]) з Добромиського пов[іту], зап[исаних] в селах Ляцько і Папортно – 41 п[існя]» [Колесса б. д. в]. У аркуші-реєстрі вже маємо чіткий розподіл: це 13 пісень, записаних у селі Ляцько (десять весільних, дві колядки, одна побутова) та 28 – у с. Папортно (вісім весільних, три колядки, чотири гагілки, одна обжинкова, одна колисанка, одна історична та 10 побутових).

Аналізуючи 11 аркушів рукописних документів, а саме повні тексти пісень, знаходимо набагато більше прикладів (різних текстів на однакову мелодію), а кількість унікальних мелодій таки дорівнює 41 одиниці. Крім текстів, також до цих матеріалів належать чотири аркуші начисто переписаних пісень. Але якщо більшість нотних транскрипцій збігаються із транскрибованими текстами, то зустрічаються специфічні зразки з позначками «/П» (або «/П»), які, можливо, були зроблені пізніше.

Чистовики з піснями із сіл Ляцько й Папортно не містять прізвищ та імен виконавців, на відміну від переписаних начисто експедиційних матеріалів з сіл Ваньовичі та Ваньковичі, на яких Колесса вказував цю інформацію біля кожного зразка. Але в чернетках знаходимо відомість, що у с. Папортно Колесса записував фольклор від Мариськи Добровольської, Януськи Міколайчишин, Пазі Гадзевич (донька газдині), Каськи Гери (стара мати), Настуні Волошин (донька). А у с. Ляцько – від Анни сивої (старої), Анни Вольної, Анни Шатинської, Марисі Шатинської, Каськи Гаврилішин, Анни Далєби.

Отже, ранні експедиції Філарета Колесси відображають еволюцію його збирацьких методів від простої фіксації текстів пісень у рідному селі Ходовичі до професійного транскрибування мелодій безпосередньо зі співу виконавців села Ваньовичі, Ваньковичі, Ляцько та Папортно. Географічний діапазон досліджень охоплює територію сучасного Самбірського району Львівської області (див. *Додаток 10*), де вченим було зафіксовано понад 150 творів різних жанрів: весільних пісень, колядок, гаївок, побутових, колискових,

обжинкових та історичних творів. Більшість ранніх експедиційних матеріалів залишилася неопублікованою та зберігається в Приватному архіві Ф. Колесси у Львові, що робить ці рукописні збірки надзвичайно цінним джерелом для вивчення народномузичної традиції Галичини початку XX століття.

ВИСНОВКИ

Ранній період музично-етнографічної діяльності Філарета Колесси в часі співпадає з важливим етапом становлення української етномузикології як наукової дисципліни. У цей час відбулося формування зацікавлень молодого дослідника, яке розвивалося під впливом родинного середовища, культурно-просвітницької атмосфери Галичини та безпосередніх контактів із провідними діячами української науки і мистецтва.

Потужні впливи родини, передусім батька та братів, культурно-просвітницьке оточення, участь у товариствах, знайомство з Іваном Франком, Миколою Лисенком та Остапом Нижанківським стали основою формування його музично-фольклористичних навичок.

У результаті пошукової роботи було виявлено низку цінних архівних матеріалів, які наразі не введені до наукового обігу або ж залишаються маловідомими. Серед них – записи, здійснені від представників української інтелігенції, зокрема М. Павлика, Б. Лепкого, О. Роздольського та інших, документи, пов'язані з невиданими збірниками проєкту «Комітету 1894/1895», а також матеріали, що готувалися до участі у міжнародному проєкті «Народна пісня в Австрії». Наявні рукописи пісень, які були призбирані в цей період, засвідчують системний підхід вченого до роботи з польовим матеріалом: точність транскрипції, паспортизація пісень, жанрову диференціацію, прагнення гармонізувати зібрані зразки. Ці напрацювання стали основою його подальших досліджень і народномузичних публікацій.

У результаті дослідження вдалося з'ясувати, що перші фольклористичні експедиції Ф. Колесси загалом не були системними. За винятком Ходовицької експедиції 1890 року, вони не були пов'язані з виконанням конкретних наукових проєктів. Експедиції відбувалися у різні роки в період з 1894 до 1907 років та охоплювали різні місцевості, зокрема Струтин Нижній, Ходовичі,

Ваньовичі, Ваньковичі, Ляцько, Папортно, Берлин, Косів, Поручин, Верхрата, Розджалів, Худиківці та інші населені пункти.

При підготовці дослідження було ідентифіковано та проаналізовано понад сто унікальних зразків пісенного фольклору, записаного Ф. Колесою, які зберігаються у його Приватному архіві. З них у Ваньовичах ним було зафіксовано 26 пісень (7 весільних, 9 побутових, 10 гаївок), у Ваньковичах – 24 пісні (5 весільних, 4 колядки, 11 гаївок, 4 побутові), у Струтині Нижньому – 16 пісень (з них 6 колядок), в Ляцьку – 13 пісень (10 весільних, 2 колядки, 1 побутова), у Папортному – 28 (8 весільних, 3 колядки, 4 гаївки, 1 обжинкова, 1 колискова, 1 історична, 10 побутових).

Задля порівняння стану фольклорної традиції на початку XX століття та сьогодення, влітку 2023 року була проведена музично-етнографічна експедиція у с. Ваньковичі слідами Ф. Колесси. Здобуті відомості дозволили зробити висновок про втрату фольклорної традиції села, що стало додатковим аргументом історичного значення експедиційної праці Ф. Колесси та його здобутків на цьому поприщі.

Таким чином, ранній етап діяльності Філарета Колесси є ключовим для формування і розвитку його фольклористичних зацікавлень, становлення методів польової роботи, що стало надійною джерельною базою для його наступних зрілих наукових досліджень. Здобутки Ф. Колесси є надзвичайно важливим внеском у становленні та розвитку української та європейської етномузикології. Окрім всього, зібраний у цей період фольклорний матеріал відіграє важливу роль у репрезентації пісенної традиції Галичини кінця XIX – початку XX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Архівні джерела

Колесса, Ф. (1892). Укр[аїнські] нар[одні] мелодії записав Філарет Колесса від студента філософії Івасюка, що вивчив їх від матери-селянки з Буковини. *Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові*. Папка 50. Рукопис, чорнило. 2 арк. Відень.

Колесса, Ф. (1894). Про ритмічну і строфічну будову наших пісень народних. Часть друга. Кольадки. Рукопис. *Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові*. Папка 4. Од. зб. 6. 65 арк.

Колесса, Ф. (б. д. а). Записи народних пісень, мабуть роблені у зв'язку з діяльністю «Комітету 1894/1895». Пісні, записані від О. Роздольського (Берлин (Бридщина), М. Павлика (Косів), Б. Лепкого (Поручин (Бережанщина), П. Пелеховича (Верхрати (Равщина), В. Павлюка (Розджалів). *Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові*. Папка 50. Чернетка, рукопис, олівець, чорнило. 16 арк.

Колесса, Ф. (б. д. б). Листування Ф. Колесси з М. Лисенком *Приватний архів акад. Філарета Колесси у Львові*. Папка 135 (Листування). Од. зб. 9. 8 арк.

Колесса, Ф. (б. д. в). Ранні експедиції. Список сіл. *Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові*. Папка 55. Од. зб. 1 в. 1 арк.

Колесса, Ф. (б. д. г). Рукописний збірник народних пісень. Записи від Б. Лепкого (Худиківці), о. Кузьмича, о. М. Стирановича з Козлова, П. Пелеховича. *Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові*. Папка 50. Рукопис, чорнило. 22 арк.

Колесса, Ф. (б. д. г). Моя літературно-музикальна спадщина в рукописах *Приватний архів акад. Філарета Колесси у Львові*. Папка 73 (Бібліографія Філарета Колесси). Од. зб. 3. 17 арк.

Луканюк, Б. (1985). Алфавітний покажчик населених пунктів. Рукопис. *Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології ЛНМА ім. М. В. Лисенка*

Найдух, Г. (2022). Початки музично-фольклористичної діяльності Філарета Колесси: становлення, доробок: дипломна робота на здобуття ступеня «Магістр» студентки 2 курсу денної форми навчання зі профілізації «Етномузикознавство». Рукопис.

Яцків, О. (б. д.). Фольклористичний архів. *Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології ЛНМА ім. М. В. Лисенка.*

Література

Возняк, М. (уклад.) (1928). Матеріали для культурної і громадської історії Західної України. Т. 1: Листування І. Франка і М. Драгоманова. Друк. Всеукр. Акад. наук. 508 с. Київ.

Ганушевська, Л. (2023). Експедиція Філарета Колесси у село Ваньовичі на Львівщині. *Шоста конференція молодих дослідників народної музики: Матеріали*. С. 60–66. Львів.

Ганушевська, Л. (2024а). Перші музично-етнографічні експедиції Філарета Колесси. *Культура і мова в сучасному багатомовному та багатовекторному дискурсі: збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих дослідників (25–26 квітня 2024 р.)*. С. 191–196. Ужгород.

Ганушевська, Л. (2024б). Збирацька музично-фольклористична діяльність Філарета Колесси раннього періоду життєтворчості. *Сьома конференція молодих дослідників народної музики (07 грудня 2024 року): матеріали / редактор-упорядник Вікторія Ярмола. Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка; кафедра музичної фольклористики; Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології*. С. 58–65. Львів.

Глушко, М. (2023). Філарет Колесса і Наукове товариство імені Шевченка у Львові. 224 с. Львів.

Грица, С. (1962). Філарет Михайлович Колесса. 112 с. Київ.

- Грица, С. (1966). Ф. М. Колесса про дослідження фольклору / Підгот. до друку, вступна замітка і примітки С.Й. Грици *Народна творчість та етнографія*. № 4. С. 73–79.
- Довгалюк, І. (2005). Проект «Народна пісня в Австрії» та Філарет Колесса. *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX – XX століття: Зб. наук. праць та матеріалів*. С. 240–256. Львів.
- Довгалюк, І. (2013) Архів Філарета Колесси у Львові. *Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси) / упорядники І. Довгалюк, А. Вовчак. (Серія «Українська філологія: школи, постаті, проблеми»; вип. 13).* С. 14–32. Львів.
- Довгалюк, І. (2014). Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові: каталог. Машинопис. 202 с. Львів.
- Довгалюк, І. (2021). Життєвими та науково-творчими шляхами академіка Філарета Колесси. *Вісник НТШ*. Чис. 65
- Довгалюк, І. (2024). Ранній період життєпису Філарета Колесси: становлення народознавчих зацікавлень. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*. № 26. С. 156–174. Дніпро.
- Дмитренко, М. (2018). Колесса Філарет Михайлович. *Українська фольклористична енциклопедія: у 2 т. Т. 1: А – Л / упорядник М.Дмитренко*. С. 622–625. Київ.
- Етнографічний збірник. (1898). / вид. Етногр. ком. Наук. т-ва ім. Шевченка. З друк. НТШ, 1895–1929. Т. 5 / вид. під ред. І. Франка. VI, 267 с. Львів.
- Квітка, К. (2010). Філарет Колесса. *Зібрання праць: Прижиттєві публікації (1902–1941) / Ініціатор та керівник проекту Богдан Луканюк; редактор Ліна Добрянська. Електронне перевидання*. С. 188–196. Львів.
- Кирчів, Р. (2009). Зв'язки українських учених з “Towarzystwem ludoznawczym”. *Вісник Львівського університету*. Вип. 48. С. 317–325. Львів.
- Кияновська, Л. (2003). Син століття. Микола Колесса в українській культурі XX віку. 294 с. Львів.

- Колесса, І. (1902). Галицько-руські народні пісні з мелодіями, зібрав в селі Ходовичах д-р Іван Колесса. XXXVI + 303 с. (Етнографічний збірник НТШ; т. XI). Львів.
- Колесса, К. (2005). Колесси у скриптах історії (від джерел – до звершень). *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX – XX століття (з нагоди 130-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси та 100-річчя від дня народження академіка Миколи Колесси): Збірник наукових праць та матеріалів*. С. 10–33. Львів.
- Колесса, К. (2011). Колесса Філарет Михайлович *Encyclopedia*. Львівський національний університет імені Івана Франка: у 2 т. Т. 1. С. 633. Львів.
- Колесса, Ф. – Мошинський К. (1995). Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського (систематизація матеріалу, вступна стаття, пісенні паралелі Ф. Колесси) / упорядкування, вступна стаття, примітки, переклад з польської Софії Грици. 432 с. Київ.
- Колесса, Ф. (1890). Старий вовчище: (Народна казка) / записав Філарет Колесса від Олекси Бабія в Ходовичах у Стрийським п. *Народ*. № 12, 12 червня. С. 185–186.
- Колесса, Ф. (1898). Людові вірування на Підгір'ї / списав Філарет Колесса *Етнографічний збірник НТШ*. Т. 5. С. 76–98. Львів.
- Колесса, Ф. (1906). Ритміка українських народних пісень. Львів.
- Колесса, Ф. (1910). Мельодії українських народніх дум списав по фонографу і зредагував Філарет Колесса: у 2 серіях. Серія I. LXXXVIII + 178 + 20 с. (Матеріяли до української етнології ЕК НТШ; т. XIII); 1913. Серія II. – XVI + 195 + 43 с. (Матеріяли до української етнології ЕК НТШ; т. XIV). Львів.
- Колесса, Ф. (1923). Народні пісні з південного Підкарпаття. Тексти й мельодії із вступною розвідкою Філарета Колесси. *Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Т. 2. Ужгород. С. 122–142.
- Колесса, Ф. (1929). Народні пісні з галицької Лемківщини. Тексти й мелодії зібрав, упорядкував і пояснив др. Філарет Колесса. LXXXII + 469 с. *Етнографічний збірник НТШ; т. 39–40*. Львів.

- Колесса, Ф. (1938). Народні пісні з Підкарпатської Руси. Мелодії і тексти зібрав і зредагував Філарет Колесса. *Науковий збірник товариства «Просвіта» в Ужгороді*. Т. 13–14. С. 49–149. Ужгород.
- Колесса, Ф. (1946). Улюблені українські народні пісні Івана Франка. «Вільна Україна». Львів.
- Колесса, Ф. (1947). Спогади про Миколу Лисенка. «Вільна Україна». 64 с. Львів.
- Колесса Ф. (1956). Незабутні зустрічі. *Іван Франко у спогадах сучасників* / Упорядкували О. І. Дей та Н. П. Корнієнко. Книжково-журнальне видавництво. С. 460–462. Львів
- Колесса, Ф. (1972). Музичні твори. 456 с. Київ.
- Колесса, Ф. (2005). Історія української етнографії. НАН України. ІМФЕ ім. М. Т. Рильського; Передмова Г. А. Скрипник. 368 с. Київ.
- Лешищак, Н. (1996). Стоїть липка в полі. 146 с. Пряшів.
- Луканюк, Б. (2007). Народномузичні рукописи Остапа Нижанківського *Етномузика* №2. С. 9-52. Львів.
- Луканюк, Б. (ред.) (2015). Видавництво українсько-руських народних мелодій. Відозва. *Етномузика*. №11. С. 9-16. Львів
- Людкевич, С. (2000). Дослідження, статті, рецензії, виступи: У 2 т. Т. 2. 816 с. Львів.
- Мазепа, Т. (2017) Соціокультурний феномен європейських музичних товариств XIX – початку XX століть на прикладі Галицького музичного товариства. 474 с. Львів.
- Молчко, У. (2021). Газетне слово отця Остапа Нижанківського: монографія. ТОВ «Видавничий дім “Укрпол”». 328 с. Стрий.
- Мороз, М. (упор.) (1992). Філарет Колесса (1871–1947). Бібліографічний покажчик праць і критичної літератури. 62 с. Львів.
- Найдух, Г. (2019). Невідомі записи Філарета Колесси із села Ходовичі на Львівщині. *Друга конференція молодих дослідників народної музики: Матеріали*. С. 9–11. Львів.

- Папіш, М. (2010). Специфіка гаївкової традиції сіл Ваньковичі, Воцанці, Луки Самбірського району Львівської області. Магістерська робота. Львів.
- Роздольський, О. – Колесса, Ф. (1909). Мельодії гаївок, схоплені на фонограф Йосифом Роздольським, списав і зредагував Філярет Колесса. Гаївки / зібрав Володимир Гнатюк. Мельодії схопив на фонограф Осип Роздольський, списав Філярет Колесса. Частина 2. 100 с. (Матеріали до української етнології ЕК НТШ; т. XII). Львів.
- Смолій, В. (ред.) (2012). Енциклопедія історії України: у 10 т. Наук. думка, 2012. Т. 9. 944 с. Київ.
- Франко, І. (1955). Огляд праць над етнографією Галичини в ХІХ в. *Франко І. Вибрані статті про народну творчість*. С. 233-242. Київ.
- Ханик, Л. (1999). Історія хорового товариства «Боян». 123 с. Львів.
- Штундер, З. (2005). Станіслав Людкевич. Життя і творчість: у 2 т. Т. 1. 636 с. Львів.
- Шуст, Я. (1955). Ф. М. Колесса. 60 с. Київ.
- Chlebowski, B.–Sulimierski, F.–Walewski, W. (1892). Waniowice. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Druk «Wieku». T. XII. S. 937–938. Warszawa.
- Chlebowski, B.–Sulimierski, F.–Walewski, W. (1892). Wańkowice. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Druk «Wieku». T. XII. S. 939. Warszawa.
- Chlebowski, B.–Walewski, W. (1886). Paportno. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Druk «Wieku». T. VII. S. 849. Warszawa.
- Sulimierski, F.–Chlebowski, B.–Walewski, W. (1884). Lacko. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Druk «Wieku». T. V. S. 58–59. Warszawa.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Гімназист Філарет Колесса з товаришами (четвертий зліва). Місто Стрий. 1890-ті роки.

Додаток 2. Ф. Колесса. Хорова обробка пісні «Ой озму я коновоньки» [Колесса 1972, с. 141].

Ой озму я коновоньки

Moderato

mp *mf*

С. А. Т. Б.

Ой оз_му я ко_но_ вонь_ ки, та й піду по

Ой озму я ко_но_ вонь_ ки по

во_ ду, а там хлоп_ці, ри_бо_ лов_ ці

во_ ду, а там хлопці та хо_

dim. *p*

та хо_ро_ ші на вро_ ду. Ой ви, хлопці, ри_бо_

dim. *p*

ро ші на вро_ ду. Ой ви, ри_ бо_

dim. *p*

Додаток 3. Рукопис пісні «Ой озму я коновоньки», записаної Ф. Колесою від Б. Лепкого з села Худиківці.

8 7 15

Замітка: Б. Лепкого
з села Худиківці позначив
смієтливих на границі.

Moderato

Ой озму я коно-вонь-ки, той піду по во-ду,
а там хлопці рудо-лов-ці та короти на вроду.
tempo
Ой ви хлопці рудо-лов-ці ви короти на вроду,
Похміт мене в новий го-вен, пере-ведіть да во-ду
Таке і дома в новий говен, то матенько зігнула,
Підійшла від берези, мить руденьков махнула.
Ой не жаль ми нечисто мота ні седе, ні рудини,
Та аю жаль ми нечисто мота маленької дитини.
Ой не жаль ми нечисто мота, марно ідуть ми літа
Через тебе туди брідки піду марно з світа.

Додаток 4. Рукопис Ф. Колесси хорової обробки з фортепіанним супроводом пісні «Ой соколе соколоньку».

Andante

Ой соколе соколоньку далеко відатис, мати моті широкі правду де модна відрати

Додаток 5. Ф. Колесса. Хорова обробка пісні «Ой соколе соколоньку» [Колесса 1972, с. 311].

Ой соколе, соколоньку

(для мішаного хору)

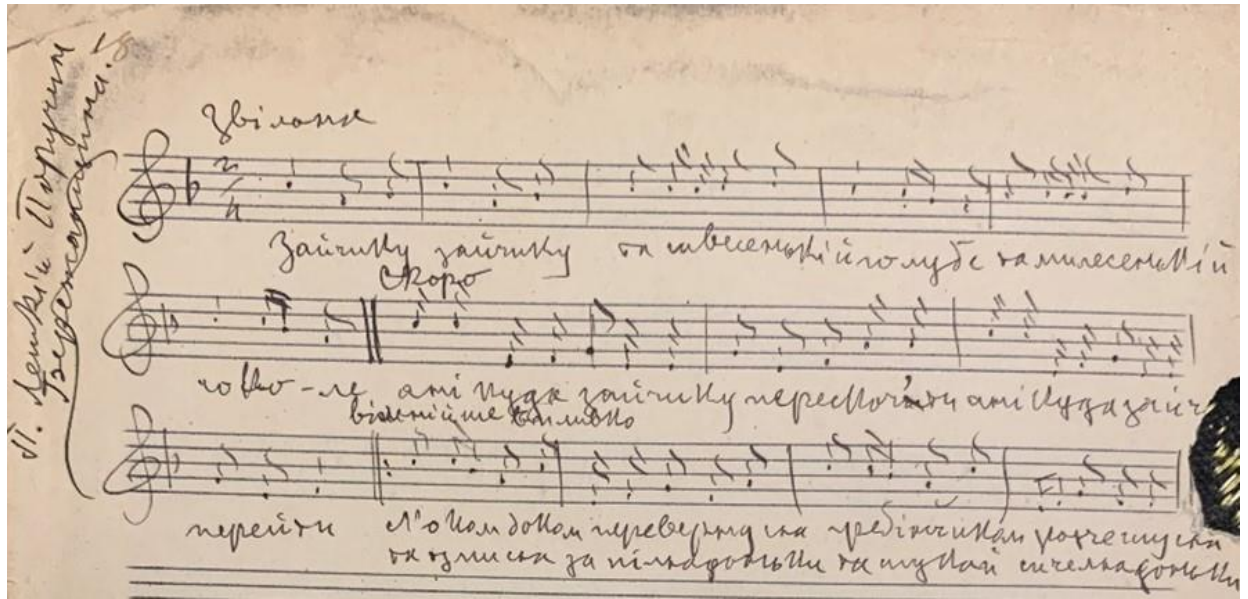
Andante

С.
А.
Б.

Ой со_ ко_ ле,
со_ ко_ лень_ ку. да_ ле_ ко лі_ та_ єш,
ска_ жи ме_ ні щи_ ру прав_ ду,
де люб_ ка ви_ да_ єш?

ска_ жи прав_ ду.

Додаток 6. Мелодія з с. Поручин, яку Ф. Колесса записав від Богдана Лепкого (ймовірно, 1894/1895 рр.)

Додаток 7. Мелодія, яку Ф. Колесса записав від Богдана Лепкого з с. Поручин та помістив у «Гайках» (1909).

Allegretto.

114.
т. 40.

Зай-чи-ку, зай-чи-ку, Та си-ве-сень-кий
Та ми-ле-сень-кий

го-лу-бе, А-ні ку-да зай-чи-ку
со-ко-ле!

пе-ре-ско-чи-ти, А-ні ку-да зай-чи-ку пе-рей-ти!

Ско-ком бо-ком пе-ре-вер-ни ся, гре-бін-чи-ком
Та оз-ми ся за під-ля-донь-ки, та шу-кай си

роз-че-ши ся!
че-ля-донь-ки!

Поручин.

Додаток 10. Фрагмент мапи Галичини 1930-х. Позначено села, в яких Ф. Колесса провів експедиції протягом 1897–1907 років.

